

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 76 (2025), 137-155.

Geliş/Received: 04.01.2025

Kabul/Accepted: 21.05.2025

DOI: 10.46955/ankuayd.1613009

(Araştırma Makalesi/Research Article)

İNGİLİZ KÜLTÜR HEYETİNİN (BRITISH COUNCIL) ANKARA HALKEVİ'NDEKİ FAALİYETLERİ

THE ACTIVITIES OF THE BRITISH COUNCIL AT ANKARA PUBLIC HOUSE

DÖNDÜ SENA GÖNDÜRÜ*

ÖZ

İngiltere, II. Dünya Savaşı boyunca kültürel propagandayı yoğun bir şekilde kullanmıştır. Bu doğrultuda İngiliz kültürünü tanıtmayı ve farklı topluluklarla kültürel alışveriş yapmayı hedefleyen İngiliz Kültür Heyeti (British Council), bilhassa “dost ve müttefik” ülkelerdeki faaliyetleri ile İngiltere’nin çıkarlarına hizmet etmiş ve İngiliz hükümetine dış politikada katkıda bulunmuştur. Savaş yıllarında önemli bir konuma sahip olan Türkiye’yi kendi yanına çekmeye ve Alman propagandasını etkisiz kılmaya çalışan İngiltere için İngiliz Kültür Heyeti önemli bir araç olmuştur. Heyet, Türkiye’deki ilk temsilciliğini Ankara’da açmıştır. Ankara Halkevi hem Ankara’nın en gözde kültür merkezi olması ve okur yazar kesimi çatısı altında toplaması hem de iktidar partisi CHP ile organik bağları dolayısı ile İngiliz Kültür Heyeti’nin faaliyetleri için elverişli bir mekan olmuştur. Bu çalışmada İngiliz Kültür Heyeti’nin 1940-1950 yılları arasında Ankara Halkevi’nde düzenlediği sergi, konferans, İngilizce kursu, film gösterileri gibi faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ankara Halkevi, İngiliz Kültür Heyeti, Türk-İngiliz ilişkileri

ABSTRACT

Throughout World War II, Britain intensively used cultural propaganda. In this context, the British Council, which aimed to promote British culture and foster cultural exchange with various communities, served Britain's interests through its activities, particularly in “friendly and allied” countries, contributing to British foreign policy. For Britain, which sought to align Turkey—a strategically significant country during the World War II—on its side and to counteract German propaganda, the British Council became an important instrument. The Council opened branches and carried out activities in various cities across Turkey, especially in Ankara. The Ankara People's House (Ankara Halkevi), being the most prominent cultural center in Ankara, attracting the literate elite, and having organic ties with the ruling People's Republican Party (CHP), provided a suitable venue for the British Council's activities. This study examines the exhibitions, conferences, English courses, and film screenings organized by the British Council at the Ankara Public House between 1940 and 1950.

Key Words: Ankara Public House, British Council, Turkish-English Relations

* Öğr. Gör. Dr. Yozgat Bozok Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, sena.arslan@yobu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9768-4589.

Extended Abstract

Propaganda, which was actively used during World War I, continued to grow in significance after the war. In an effort to protect its own interests, Britain decided to carry out propaganda activities. Within this scope, the British Council was established in November 1934 under the jurisdiction of the Foreign Office. Its main goal was to promote the British way of life and culture in other countries while encouraging mutual exchange of ideas with different societies. Over time, the British Council expanded its influence both within the country and abroad. During World War II, its activities became even more prominent. The Council served British interests, particularly in “friendly and allied” countries, through various means such as English language courses, conferences, publications, and film screenings, thus contributing to Britain’s foreign policy.

For Britain, which sought to align Turkey with its interests and neutralize German propaganda during the war years, the British Council played a crucial role. Wanting to conduct propaganda in Turkey without causing a negative reaction among the Turkish public, Britain found the British Council to be one of the most suitable institutions for this purpose. On the other hand, for the Turkish government, which aimed to establish closer ties with Britain, engaging with the British Council rather than the British Embassy was seen as a more appropriate approach to maintain neutrality.

The British Council opened its first official representation in Turkey in 1940 in Ankara, receiving support from the Turkish government. Following the opening of the Ankara office, branches were established in cities such as Istanbul, Izmir, Mersin, Samsun, and Bursa. The Council carried out its activities mainly through institutions like Halkevleri (People’s Houses). Although the Turkish government supported the British Council, it also felt the need to monitor its activities closely. At this point, Halkevleri provided the government with an easier means of supervision. The British Council had to obtain permission from the General Secretariat of the People’s Republican Party (CHP) for each event it organized.

Ankara Public House was a particularly suitable venue for the British Council’s activities due to its status as the leading cultural center in Ankara, its ability to bring together the literate population, and its organic ties with the ruling CHP. Moreover, the physical facilities of Ankara Public House provided extensive opportunities for the Council’s events. Between 1940 and 1950, the British Council organized numerous activities in Ankara Public House, including exhibitions, conferences, English courses, and film screenings. Among these, English language courses were the most prominent. These courses, taught free of charge by British Council instructors, attracted significant interest from the people of Ankara.

The British Council also held a large number of conferences at Ankara Public House. Initially, these conferences focused on education, but in later years, their scope expanded to include topics such as health, literature, urbanization, architecture, and sports. Through exhibitions organized at Ankara Public House, the British Council aimed to introduce different aspects of British culture—including language, art, social life, education, and architecture—as well as Britain’s achievements in these fields using photographs, paintings, books, and maps. Additionally, with the approval of the CHP General Secretariat, the Council arranged various film screenings on different topics at Ankara Public House.

This study examines in detail the exhibitions, conferences, English language courses, and film screenings organized by the British Council at Ankara Public House between 1940 and 1950. It aims to highlight the Council’s efforts to introduce British culture to the Turkish public, particularly the people of Ankara, and to explore their response to these initiatives.

Giriş

I. Dünya Savaşı’nda propaganda savaşan devletlerce yaygın olarak kullanılmıştır. İngilizler I. Dünya Savaşı’nda propagandayı etkin kullanmakla birlikte propaganda esnasında kullanılan yöntemler ve bu doğrultuda verilen vaatlerin havada kalması İngiltere’nin aleyhine olmuştur. Bu nedenle İngiltere, I. Dünya Savaşı sonrası propaganda faaliyetlerine ara vermiştir.¹ Ancak 1930’ların başında, Almanya, İtalya ve Sovyetler Birliği’nin

¹ Sezer Akarcalı, *İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2003, s.217-219.

propagandalarının İngiltere'nin çıkarlarına zarar vermesini önlemek ve İngiliz çıkarlarını korumak adına propaganda faaliyetlerine yeniden başlanmasına karar verilmiştir.²

Bu süreçte, Britanya'nın yurt dışında kendini tanıtmak için adımlar atması gerektiği fikri daha çok taraftar bulmaya başlamıştır. British Council (İngiliz Kültür Heyeti)³ bu ihtiyaç ve değişimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İngiliz Hükümeti adına “denizaşırı ülkelerde kültürel propaganda yürütmek için özel olarak tasarlanmış bir organ kurma kararı saldırgan yabancı propagandanın İngiliz çıkarları üzerindeki zararlı etkilerine karşı koymak için daha olumlu önlemlerin gerekli olduğunun giderek farkına varılması için barış zamanında en yapıcı yanıt” olarak görülmüştür.⁴

British Council, bu amaç doğrultusunda, İngiliz halkının yaşam tarzının ve kültürünün başka ülkelerde tanınmasını sağlamak ve diğer toplumlar ile karşılıklı fikir alışverişini desteklemek için 1934 Kasımında, dışişleri bakanlığına (Foreign Office) bağlı olarak “The British Council for Relations with Other Countries” adı ile kurulmuştur.⁵ Kısa zamanda adı “The British Council” olarak kısaltılmıştır.⁶ Kurumun ilk başkanı Lord William Tyrell'dir. Fransa, Almanya, Rusya gibi diğer aktörlerin propaganda için ayırdığı milyonluk bütçelere karşın British Council 6.000 sterlin gibi oldukça mütevazı bir bütçe ile çalışmalarına başlamıştır.⁷ Bu nedenle kurumun ilk yılları bir idari yapı oluşturmak ve bütçeyi artırma çabaları ile geçmiştir.⁸ British Council başkanı Tyrell, modern savunmanın sadece silahlardan ibaret olmadığını, aynı zamanda yanlış anlamaları ortadan kaldırma ve anlayışı teşvik etmeyi de içerdiğini bu nedenle İngiliz Kültür Heyetinin ulusal savunmaya yardım eden kuruluş olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur.⁹

1936 yılında Lord Eustace Percy bayrağı William Tyrell'den devralmış ve onun başkanlığında Heyet genişlemeye devam etmiştir.¹⁰ Lord Loyd'un 1937 yılında British Council'in başkanlığına gelmesi, heyet için bir dönüm noktası olmuştur. Lord Loyd ile birlikte heyetin mali imkanları artmıştır. Buna bağlı olarak heyet genişleme sürecini sürdürmüştür. 1938 yılında, heyetin deniz aşırı ilk temsilciliği Mısır'da açılmıştır. İngiliz Kültür Heyeti kısa zamanda Avrupa, Balkanlar ve Yakındoğu başta olmak üzere pek çok yerde açılan temsilcilikler ile çalışmalarına devam etmiştir.¹¹ Diğer taraftan, Foreign Office çatısı altında çalışmalarını devam ettiren heyet 1940 yılında verilen Kraliyet Beyannamesi ile bağımsız bir statüye kavuşmuştur.¹² Lord Loyd'un 1941 yılında vefatının ardından British Council başkanlığını Sir Malcolm Robertson (1941-1945), onun ardından da Ronald Adam üstlenmiştir.¹³

İngiliz Kültür Heyeti, başlangıçta deniz aşırı ülkelere gönderilecek öğretim görevlileri ve kitaplar ayarlayarak ve Birleşik Krallık'a ziyaret düzenleyerek Britanya'nın anlaşılmasına destek vermeye çalışmıştır.¹⁴ Heyet, diplomatik temsilciliklerden gelen talepler doğrultusunda icra komitesine bağlı olarak oluşturulan komiteler üzerinden çalışmalarını sürdürmüştür. Öğrenci komitesi, konuşmacılar komitesi, güzel sanatlar komitesi, müzik komitesi, kitaplar ve süreli yayınlar komitesi İngiliz kültürünü diğer topluluklara tanıtmak için faaliyette bulunmuştur.¹⁵

British Council çalışmalarına ilk olarak İskandinavya'da başlamış ve gelen talepler üzerine dikkatini yavaş yavaş Avrupa'ya ve diğer bölgelere doğru genişletmiştir.¹⁶ Mısır, Portekiz İtalya, Polonya, Romanya, Yunanistan gibi

² Philip Taylor, “Cultural Diplomacy and the British Council”, *British Journal of International Studies*, Cilt:4, Sayı:3(Ekim 1978), s.245; Alice Byrne, “The British Council and the British World, 1939-1954”, *Graat On-Line Issue*, s.21; Akarcalı, *İkinci Dünya Savaşında İletişim*, s.219.

³ Dönem içerisindeki resmi yazışmalarda “İngiliz Kültür Heyeti” ifadesi kullanılmıştır. Bu nedenle çalışmamızda Türkçe çeviri olan bu isim esas alınmıştır.

⁴ Tylor, “Cultural Diplomacy and the British Council”, s.244.

⁵ Byrne, , “The British Council”, s.21

⁶ Ali Fisher, *A story of Engagement: the British Council 1934-2009*, Londra: British Council, 2009, s.19; Frances Donaldson, *The British Council, The First Fifty Years*, London: Jonathan Cape Ltd, 1984, s.1.

⁷ İngiltere'nin I. Dünya Savaşı yıllarında propagandaya ayırdığı bütçe ile kıyaslandığında da British Council'in ilk yıllardaki bütçesi çok sembolik düzeydedir. Bkz. Tylor, “Cultural Diplomacy and the British Council”, s.245.

⁸ Byrne, “The British Council”, s.22;

⁹ Fisher, *A story of Engagement*, s.21.

¹⁰ Tylor, “Cultural Diplomacy and the British Council”, s.251-252; Ali Fisher, *A story of Engagement*, s.18.

¹¹ Byrne, “The British Council”, s.22; Tylor, “Cultural Diplomacy and the British Council”, s.62; Fisher, *A story of Engagement*, s.22.

¹² *The British Council 1934-1955*, London: 1955, s.21; Tylor, “Cultural Diplomacy and the British Council”, s.263; Donaldson, *The British Council, The First Fifty Years*, s.71; A.J.S. White, *The British Council, The First Fifty Years 1934-1959*, London: 1965, s.33.

¹³ Tylor, “Cultural Diplomacy and the British Council”, s.18.

¹⁴ Fisher, *A story of Engagement*, s.14.

¹⁵ Frances Donaldson, *The British Council, The First Fifty Years*, s.33-43; Tylor, “Cultural Diplomacy and the British Council”, s.256-257; White, *The British Council, The First Fifty Years 1934-1959*, s.6.

¹⁶ Tylor, “Cultural Diplomacy and the British Council”, s.258.

ülkelerde kimi yerlerde temsilcilikler, kimi yerde okul ve enstitüler aracılığı ile çalışmalarını devam ettirmiştir. Council faaliyetlerini diğer ülkelerin yetkilileri ile özellikle eğitim yetkilileri ile yakın işbirliği içerisinde gerçekleştirmiştir.¹⁷

II. Dünya Savaşı'nın başlaması British Councilin çalışmalarını da etkilemiştir. Council; İtalya, Polanya, Romanya, Yunanistan başta olmak üzere Avrupa'da geniş bir alanda faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte savaş propagandaya duyulan ihtiyacı ve İngilizler açısından Council'in faaliyetlerinin önemini artırmıştır. İngilizler çalışmalarını Türkiye, İspanya, İsveç ve Güney Amerika'da sürdürmüştür.¹⁸

1. İngiliz Kültür Heyetinin Türkiye'deki Faaliyetleri'ne Başlaması

II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile birlikte savaşan taraflar Türkiye'nin kendi yanlarında savaşa girmesi için çaba sarf etmeye başlamıştır. Türkiye, 1939 yılından itibaren bilhassa İngiliz ve Alman propagandasının hedefinde yer almıştır. Her iki taraf da Türk kamuoyunu etkilemek ve Türkiye'yi kendi yanlarında savaşa girmeye ikna etmek amacıyla propaganda faaliyetine girişmiştir. Yunanistan'ın işgali ve Almanya'nın Balkanlarda etkinliğini artırması Türkiye'yi daha önemli hale getirmiş bu da söz konusu devletlerin Türkiye üzerindeki propaganda faaliyetlerine hız kazandırmıştır.¹⁹

Güçlü Alman propagandasına karşı İngiltere, Türkiye'yi yanına çekmeyi ve Türkiye'deki Alman propagandasını etkisiz kılmayı hedeflemiştir. Türk hükümeti açısından, söz konusu propaganda faaliyetlerini kontrol altına almak, tarafsızlığını korumak adına önemli idi. Türkiye'nin tarafsız kalma konusundaki kararlı ve temkinli tavrına karşılık İngiltere de temkinli ve yumuşak bir propaganda yaklaşımı ortaya koymuştur.²⁰ İngilizler bir taraftan Türkiye'deki siyasi çevreler üzerinde etkili olmaya çalışırken bir taraftan da Türk kamuoyunu etkileme çabasına girişmişlerdir. Bu ise İngiltere açısından hassasiyet gerektirmiştir. Türk Hükümetinin yakın tavrına karşılık halkta ve ordunun genç subayları arasında durum Almanlar lehine idi.²¹ Bu tutumda, I. Dünya Savaşı'nda, Millî Mücadele yıllarında ve hemen sonrasında İngilizler ile olan kötü tecrübelerin hâlâ hafızalarda canlı olması ve Almanların Türkiye'de sürdürdükleri propaganda çalışmalarının etkili olduğu söylenebilir. Dolayısı ile İngilizlerin yapacağı en ufak bir yanlışlık, hükümet nezdinde olmasa da Türk kamuoyunda İngiliz karşıtlığını harekete geçirebilirdi.²² İngiliz Kültür Heyeti, Türkiye'de propaganda yapmak isteyen ancak Türk kamuoyu üzerinde olumsuz etkiye yol açmaktan çekinen ve farklı kurumlar aracılığı ile propaganda faaliyetlerine girişen İngiltere için en uygun kurumların başında yer almıştır.²³ Diğer taraftan İngiltere ile yakın ilişki kurmak isteyen Türk Hükümeti için İngiliz Büyükelçiliği yerine İngiliz Kültür Heyeti aracılığı ile bunu gerçekleştirmek tarafsızlığı korumak adına daha uygun görülmüş olabilir.²⁴

İngiliz Kültür Heyeti, 1936 yılından itibaren Türkiye'deki İngiliz çocuklarının eğitimini desteklemek amacıyla İstanbul'daki iki İngiliz lisesine yıllık burs sağlamış, heyetin Mısır temsilciliğinin kurulmasının ardından, heyetin Orta Doğu temsilcisi Dundas temaslarda bulunmak, bilgi sağlamak ve daha fazla çalışma potansiyelini araştırmak için düzenli olarak Türkiye'ye ziyaretlerde bulunmuştur.²⁵ Heyet, 1939 yılı yazında 6 Türk gazeteciyi Londra'ya davet etmiştir.²⁶ Gezide gazeteciler, British Council tarafından özenle ağırlanmış, önemli devlet adamları ve tanınmış ailelerle bir araya getirilmiş, önemli yerler gezdirilmiştir.²⁷ İngiltere'den dönen gazetecilerin

¹⁷ Fisher, *A story of Engagement*, s.15.

¹⁸ *The British Council 1934-1955*, s.33-40; Fisher, *A story of Engagement*, s.21-22.

¹⁹ Kamuran Gürün, "Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'na Sokma Çabaları", *Belleten*, Cilt:52, Sayı:204, s.1461-1463.

²⁰ Sezer Akarcalı, *İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, s.22.

²¹ İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si*, Cilt:1, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, s.25-26.

²² Süleyman Seydi, *1939-1945 Zor Yıllar! İkinci Dünya Savaşında Türkiye'de İngiliz-Alman Propaganda ve İstihbarat Savaşı*, Ankara: Asil Yayınları, 2006, s.5; Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle*, s.26.

²³ II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de propaganda ve istihbarat faaliyetleri yürüten kurumlar için bkz. Seydi, *1939-1945 Zor Yıllar*; Edward Corse, "To accustom Turkish minds to a state of belligerency": The Delicate Balance of British Propaganda in Turkey during the Second World War", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Volume 23, September 2021.

²⁴ Donaldson, *The British Council, The First Fifty Years*, s.84.

²⁵ G.A.F Dundas's *Raport on His Tour of Turkey*, British Council Arşivi, Ağustos 1940 tarihli TUR/8/2 nolu belge; White, *The British Council, The First Fifty Years 1934-1959*, s.21

²⁶ Heyette, Cumhuriyet gazetesinden Abidin Daver, Ulus gazetesinden Falih Rıfkı Atay ve Burhan Belge, Vakit gazetesinden Asım Us, Yeni Sabah gazetesinden Hüseyin Cahid Yalçın ve Anadolu Ajansından Muvaaffak Menemencioğlu yer almıştır. Erol Yüksel - Sevgi Satı, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Gazetecilerin Londra ve Berlin Gezileri ve İzlenimleri (1939-1942)", *History Studies*, 12/6, Aralık 2020, s.3404.

²⁷ Asım Us, "İftihara Değer Müşahadeler", *Vakit*, 14 Şubat 1939, s.1,3; Falih Rıfkı Atay, "Umumi Hava", *Ulus*, 23 Haziran 1939, s.1; Burhan Belge, "Londra'ya Varış", *Ulus*, 23 Haziran 1939, s.2; Falih Rıfkı Atay, "Donanma ve Gazeteler", *Ulus*, 30 Haziran 1939, s.1; Burhan Belge, "Bulduğumuz Dostluk Havası", *Ulus*, 5 Temmuz 1939, s.2.

gözlemlerinin Türk kamuoyunu İngilizler lehine etkilediği söylenebilir. Lord Loyd, dış işlerine sunduğu raporunda *“Türk Editörlerin geçen yaz bu ülkeye yaptıkları ziyaret, daha sonra bu ülke hakkındaki kamuoyunu etkilemesi yoluyla, hiç şüphesiz, Müttefik davasına sempati duyan bir tutumun oluşmasına katkıda bulunmuştur.”* değerlendirmesini yapmıştır.²⁸ Diğer taraftan İngiltere seyahatine katılan gazetecilerden Burhan Belge gezi sonrası yazdığı yazılardan birinde, *“Office, bir nevi propaganda nezaretidir. Şu var ki, resmi değildir; hükümetle doğrudan doğruya bir alakası yoktur; fakat böyle bir nezaretin yapabileceği her şeyi, ne üniformanın kılıç ucunu ne de propagandanın cüzi bir kokusunu hissettirmeden, ustalıklı ve İngilizlere mahsus olan kolaylık ve tabilik ile yapmaktadır”* tespitinde bulunmaktadır.²⁹

İngiliz Kültür Heyetinin Türkiye’deki asıl çalışmaları Kasım 1940 yılında heyetin Türkiye temsilciliğinin açılması ile başlamıştır. Michael Grant kalıcı bir İngiliz Kültür temsilciliği kurmak ve *“Türkiye ile İngiltere arasında derin ilişkiler gerçekleştirmek”* üzere Ankara’ya gelmiştir.³⁰ Grant’ın bu görev için tercih edilmesinde Türkçe biliyor olmasının önemli bir etken olduğu söylenebilir.³¹ Grant ilk günden itibaren Türk yetkililerle yakın ilişki içerisinde çalışmış ve destek görmüştür. Bilhassa millî eğitim ve iç işleri bakanlıkları ve CHP Genel Sekreterliği ile yoğun temas halinde bulunulmuştur.³² Ankara’da İngiliz Kültür Heyeti temsilciliğinin kurulmasının ardından İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun ve Bursa’da şubeler açılmıştır.³³

Türk Hükümeti, İngiliz Kültür Heyetine destek vermekle birlikte heyetin tüm çalışmalarını kontrol altında tutma ihtiyacı hissetmiştir. Heyetin Türkiye’de çalıştıracağı kişiler hükümetin verdiği izinle çalışabilmıştır. Heyet yapacağı tüm faaliyetleri önce Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Sekreterliğine sunmuş, onun onayından sonra gerçekleştirebilmiştir. CHP Genel Sekreterliği, gerek İngiliz Kültür Heyeti yetkililerinden gerekse etkinliğin gerçekleştirildiği kurum üzerinden, etkinliği kimin verdiği, katılımın ne ölçüde olduğu ve katılımcılar üzerindeki etkisi gibi hususlar ile ilgili aldığı bilgilerle kontrolünü sürdürmüştür. Bu noktada CHP’ne bağlı kuruluşlar olan halkevlerinin, İngiliz Kültür Heyetinin çalışmalarını kontrol etmek adına da imkan sunduğu söylenebilir.

Michael Grant, Türkiye’deki çalışmalarında yalnız Türk makamlarından değil İngiliz Kültür Heyeti başkanlarından da önemli destek görmüştür. Lord Loyd’un ölümünün ardından başkanlığa getirilen Sir Malcolm Robertson, Grant ile doğrudan temas kurmuştur. Robertson, Heyetin Türkiye’deki çalışmalarını yakından görmek için 1943 yılında Türkiye’ye gelmiştir.³⁴ Ayrıca heyetin Türkiye’deki faaliyetleri için hatırı sayılır bir bütçe ve eleman sağlanmıştır. İngiliz Kültür Heyeti Türkiye temsilciliğinin II. Dünya Savaşı sonunda bütçesi 300.000 sterlindir.³⁵ Micheal Grant de Savaş zamanındaki tüm zorluklara rağmen merkezin kendisinin öğretmen, kitap, süreli yayınlar konusundaki taleplerine *“muhteşem bir şekilde”* yanıtlandığını belirleterek söz konusu desteğe dikkat çekmektedir.³⁶

Micheal Grant İngiliz Kültür Heyeti Türkiye temsilciliği başkanlığını 1945 yılına kadar sürdürmüştür. Görevi devr alan J. Bostock bir yıl bu görevde kalmış, ardından 1946-1949 yılları arasında Dr. L.R. Philips, 1949-1952 yılları arasında R.G.C. McNab İngiliz Kültür Heyeti Türkiye temsilciliğine başkanlık yapmıştır.³⁷

İngiliz Kültür Heyeti faaliyetlerini yüksek öğrenim kurumları, halkevleri, milli eğitim bakanlığı, dışişleri bakanlığı, bankalar, hastahaneler gibi farklı kurumlar üzerinden sürdürmüştür. Özellikle halkevleri, heyetin çalışmalarına ev sahipliği yapmıştır. Halkevleri 1940’lı yıllarda yurt çapına yayılmış örgüt yapısı ile cumhuriyet yönetiminin halka açılan kapısı ama aynı zamanda da halkla kültürü buluşturma noktası olarak geniş halk kesimlerine ulaşmak adına en elverişli mekanlardı. İngiliz Kültür Heyeti, Türk halkına ulaşmak hususunda başta Ankara

²⁸ White, *The British Council, The First Fifty Years 1934-1959*, s.130. İngiltere’ye Türk gazetecilerinin ziyaretleri 1942 yılında tekrarlanmıştır.

²⁹ Burhan Belge, “Londra’ya Varış”, *Ulus*, 23 Haziran 1939, s.2.

³⁰ Michael Grant-Edmund Marsden, *The British Council in Turkey 1940-1990*, Ankara: British Council and Cultural Affairs, 1990, s.1. Aynı yıl Londra’da da bir Halkevi açılmıştır. Bkz. Hakan Yaşar, “Yurt Dışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt:12, Sayı:45, Bahar 2010, s.177-215.

³¹ Corse, “To accustom Turkish minds”, s.900.

³² Grant-Marsden, *The British Council in Turkey 1940-1990*, s.1,7; Seydi, *1939-1945 Zor Yıllar*, s.14; White, *The British Council, The First Fifty Years 1934-1959*, 37; Donaldson, *The British Council, The First Fifty Years*, s.97. Grant, İngiliz Kültür Heyeti’nin Türkiye temsilciliğinin kuruluş süreci anlatırken, Council başkanı Lord Loyd’a Türk makamları tarafından temsilcilik açılması konusunda öneride bulunulduğunu, ancak bu kadar ilgi ve destek göreceklelerini beklemediklerini anlatmaktadır. Bkz. Grant-Marsden, *The British Council in Turkey*, s.1.

³³ Grant-Marsden, *The British Council in Turkey 1940-1990*, s.4.

³⁴ Corse, “To accustom Turkish minds”, s.900.

³⁵ White, *The British Council, The First Fifty Years 1934-1959*, s.37.

³⁶ Grant-Marsden, *The British Council in Turkey 1940-1990*, s.4-5.

³⁷ Grant-Marsden, *The British Council in Turkey 1940-1990*, s.13.

Halkevi olmak üzere İstanbul, İzmir, Bursa, Mersin gibi çeşitli şehirlerdeki halkevlerinden yararlanmıştır.³⁸ Ayrıca İngiliz Kültür Heyetinin çabaları ile İstanbul ve Ankara'daki üniversitelerde görevlendirilen İngiliz profesörler de Heyet için çalışmalarda bulunmuşlardır.³⁹

2. Ankara Halkevi

1930 yılında yaşanan Serbest Fırka tecrübesi ve Menemen Hadisesi inkılapların ve rejimin geniş kesimlere ulaşamadığını, Cumhuriyet Halk Fırkası ile halk arasında önemli bir mesafe olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte inkılapların yaygınlaştırılmasının, dolayısı ile de rejimin devamlılığının sağlanmasının kendiliğinden gerçekleşmeyeceği de anlaşılmıştır.⁴⁰ Bu noktada eğitim önemli bir araç olarak görülse de halkın önemli bir kısmının köylerde yaşıyor olması, okullaşma oranının yetersizliği, okul çağı dışındaki yetişkinlerin eğitimi önemli bir sorundur. Diğer taraftan, geniş halk kesimlerinin, rejimin hedefleri doğrultusunda eğitilmesi ve kaynaştırılması konusunda aydınlar etkin değildir. "Gençlere müşterek meşguliyet duygusu aşılamak", kültür seviyelerini yükseltmek de istenmektedir.⁴¹

CHP, inkılapları ve parti prensiplerini halka benimsetmek ve bu sayede kalıcı olmalarını sağlamak amacıyla halkevlerinin açılmasına karar vermiştir. 19 Şubat 1932 tarihinde, 14 şehirde Halkevi açılmıştır. Halkevlerinin sayısı aynı yıl 34'e çıkmıştır. Bu rakam, 1938 yılında 210'a halkevlerinin kapandığı yıl ise 479'a ulaşmıştır. Halkevleri faaliyette bulundukları 19 yıllık süre zarfında dil, tarih ve edebiyat, güzel sanatlar, temsil, spor, sosyal yardım, köycülük, halk dershaneleri ve kurslar, kütüphane ve neşriyat, müze ve sergi şubesi olmak üzere dokuz kol üzerinden çalışmalarını sürdürmüştür. Kısa sürede sayıları artarak yurdun her tarafına yayılan halkevleri, toplumda büyük bir eksikliği gidermiştir. Halk, çağdaşlaşmaya yönelik devrimlerin anlamını, içeriğini ve getirdiği yenilikleri, Halkevlerinin faaliyetleriyle hissetmiş, kültür, edebiyat ve sanatla ilgili birçok konu halkevleri bünyesinde hayat bulmuş, çağdaş yaşama ilişkin tüm etkinlikler Halkevleri çatısı altında organize edilmiştir.

İlk açılan halkevlerinden biri olan Ankara Halkevi de 1932'den 1951'e kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Ankara Halkevi başkent halkevi olması dolayısı ile evlerin en faali olduğu gibi merkezi olmayan Halkevleri için de örnek ve yol gösterici olmuştur. Talimatnamelere göre halkevi başkanları, yöre fırka örgütünün yönetim kurulu tarafından seçilirdi.⁴² Bu noktada Ankara Halkevi yönetim açısından da ayrı bir statüye sahip olmuştur. Halkevleri talimatnamesine göre Ankara Halkevi başkanını Parti Umumi İdare Heyeti belirlerken bütçesi de yine Parti Umumi Heyeti tarafından karşılanacaktır.⁴³ Söz konusu ayrıcalıkta, "ülkedeki tüm Halkevlerine kusursuz bir örnek olmasının istenmesi kadar yabancı diplomatlara ve liderlere örnek bir ulusal kuruluş olarak tanıtmak istenmiş olabilir."⁴⁴ Ankara Halkevinin başkentte bulunuyor olması dolayısıyla devleti ve Partiyi temsil ettiği düşüncesi de bunda olabilir. Bu nedenlerle Ankara Halkevi başkanının seçimi titizlikle yapılmıştır. Kurumun ilk başkanı Çanakkale mebusu Ziya Gevher Etili olmuştur. Daha sonra Erzurum milletvekili Nafi Atuf Kansu onun ardından İçel mebusu Ferit Celal Güven ve son olarak CHP Ankara il yönetiminin önemli isimlerinden ve Ankara belediye başkanı Ragıp Tüzün Ankara Halkevi başkanlığını üstlenmişlerdir.⁴⁵

Eski Türk Ocakları merkez binası 1932-1951 yılları arasında Ankara Halkevi binası olarak hizmet vermiştir. Namazgah Tepesi'ne inşa edilen bu yapı hem eski Ankara'ya hem de Çankaya'ya doğru uzanan yeni Ankara'ya hâkim bir noktaya inşa edilmiştir. Türk Ocakları faaliyetlerine göre inşa edildiği için binada, derslikler, atölye, toplantı ve konferans salonları, tiyatro ve sinema salonu, kütüphane ve idare odaları yer almıştır.⁴⁶ Bu durum Ankara Halkevine çalışmaları için önemli bir avantaj sağlamıştır.

³⁸ İngiliz Kültür Heyeti'nin Halkevlerindeki faaliyetleri için bkz. İsmail Özer, "İngiliz Kültür Heyeti(British Council) ile Halkevleri Arasındaki Kültürel Münasebetler (1939-1950)", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:14, Sayı:2, Ağustos 2010, s.95-137; Eminağ Malkoç, "1940'lı Yıllarda British Council/İngiliz Kültür Heyeti'nin Halkevleri Üzerinden Türkiye Etkinlikleri", *Türk İnkılap Tarihi Yıllığı*, Sayı:91, 2019, s.1-21.

³⁹ White, *The British Council, The First Fifty Years 1934-1959*, s.38.

⁴⁰ Kemal Karpaz, "The People's Houses in Turkey: Establishment and Growth", *Middle East Journal*, Vol. 17, No:1/2(Winter-Spring, 1963), s.58-59.

⁴¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Halkın Evi*, Ankara: Ulus Basımevi, 1950, s.29-30.

⁴² İsmail Özer, *Türk Modernleşmesinde Halkevleri ve Diyarbakır Halkevi Örneği*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2021, s.89.

⁴³ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1932, s.5.

⁴⁴ Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002, s.73.

⁴⁵ Döndü Sena Gündürü, *Ankara Halkevi ve Ülkü Dergisi*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2024, s.88-91.

⁴⁶ Oğuzhan Bozdağ, *Türk Ocakları İdeolojisi ve Mimarisi (1913-1931)*, Ankara: Türk Ocakları Yayını, 2014, s.151-152;

Ankara Halkevi, ilk açıldığı günden itibaren kentin durağan sosyal yaşamına renklilik katmış, kentteki sosyo-kültürel yaşamın en gözde mekânı olmuştur. Başta aydınlar ve gençler olmak üzere Ankaralıların önemli bir uğrak yeri olmuştur. Ankara Halkevinin başkent halkevi olması dolayısı ile kentte bulunan her düzeyde partili de Halkevinin üyeleri arasında yer almıştır. Tek parti yönetiminin hâkim olduğu bir dönemde ve Halkevlerinin iktidar partisinin bir uzantısı olduğu süreçte, başkentteki çok sayıda bürokrat, aydın ve sanatçı da yine Ankara Halkevi çatısı altında toplanmıştır. Bunun yanı sıra Ankara Halkevinin gerek yönetiminde gerekse faaliyetlerinde yer alan isimlere bakıldığında dönemin CHP milletvekillerinin, Gazi Terbiye Enstitüsü ve Dil, Tarih Coğrafya Fakültesinin akademisyenlerinin, Türk Tarih ve Türk Dil Kurumu üyeleriyle, pek çok üst düzey bürokratın yanı sıra gazeteci ve aydının görev aldığı görülmektedir.⁴⁷ Ankara Halkevinin bu özelliği, diğer halkevlerinden farklı olarak, bu kurumun cumhuriyet ideolojisinin oluşmasında ve yayılmasında etkin rol oynamasını sağlamıştır.

Ankara Halkevi, 1932- 1951 yılları arasında kesintisiz ve yoğun bir şekilde çalışmalarını sürdürmekle birlikte bilhassa sosyal faaliyetlerin daha kısıtlı olduğu, sosyal mekanların ve sosyal hareketliliğin az olduğu ilk yıllarında (1932-1938) kurumun faaliyetleri başkentlilerin hayatında oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Devrim heyecanının canlı olduğu bu dönemde temsiller ve konferanslar ön planda yer almıştır. Devletin resmî tören kutlamalarının düzenleyicisi ve törenlerin mekânı Ankara Halkevi olmuştur. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı, 27 Aralık Atatürk'ün Ankara'ya gelişi Ankara Halkevinde kutlanan başlıca törenler olmuştur.

Ankara Halkevi, sanatın merkezi olmaya aday Ankara'nın resim galerisidir. Spor merkezinin olmadığı Ankara'da başta güreş, boks, jimnastik ve eskrim olmak üzere Ankara Halkevi'nin spor salonu Ankaralıların spor çalışmalarına ev sahipliği yapmıştır. Edebiyat çalışmaları, yabancı dil kursları, sosyal yardım faaliyetleri, köycülük çalışmaları ve müze çalışmaları ile kurum yoğun bir mesai ortaya koymuştur.⁴⁸

İsmet İnönü Dönemi'nde Ankara Halkevi, çalışmalarını II. Dünya Savaşı'nın gölgesinde, görece daha sönük olmakla birlikte kentin sosyokültürel yaşamındaki ağırlığını sürdürmüştür. Bunda hiç şüphesiz II. Dünya Savaşı'nın ekonomik olumsuzluklarının yanı sıra Ankara'nın yeni tiyatro salonlarına, sanat galerilerine, konferans salonlarına kavuşmasının da etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Ankara Halkevi, İnönü Dönemi'nde de sayısız konferansa, toplantıya, tiyatro gösterilerine, konserlere ve sergilere ev sahipliği yapmıştır. Köycülük şubesinin ulaştığı köylerin sayısında büyük bir artış olmuştur. Güzel sanatlar şubesi yalnız batı müziğini değil Türk halk müziğini de halka tanıtmaya ve sevdirmeye misyonunu üstlenmiştir. Bu dönemde edebiyat, resim ve fotoğrafçılık alanlarında düzenlenen yarışmalar ile genç sanatçı ve edebiyatçılar desteklenmeye çalışılmıştır. Sosyal yardım faaliyetleri, II. Dünya Savaşı'nın olumsuz ekonomik etkilerinin yoğun hissedildiği yıllarda daha öne çıkmıştır. Yine Atatürk Dönemi'nde olduğu gibi törenlerin başlıca mekanlarından biri olmaya devam etmiştir. Bilhassa Atatürk'ü anma törenlerinin Ankara'daki merkezi Atatürk'ün geçici kabrinin bulunduğu Etnoğrafya Müzesi yanı başındaki Ankara Halkevi olmuştur. İnönü Günü ve Lozan Günü önceki dönemdeki resmi kutlamalara eklenmiştir.⁴⁹ Sergiler yine Ankara Halkevinin öne çıkan etkinlikleri içerisinde yer almıştır.

Ankara Halkevinin başkent sosyokültürel yaşamında etkisi 1951 yılına kadar devam etmekle birlikte Sergievi, Büyük Tiyatro, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Devlet Konservatuarı gibi kurumlarının da kentin sosyo kültürel yaşamında yer almaya başlamaları ile azalmaya başlamıştır. 1946 yılında çok partili yaşama geçişin ardından muhalefetin halkevlerine yönelik eleştirileri halkevlerine verilen maddi desteklerin azalmasına neden olurken çok partili yaşama geçilmesi ile birlikte halkın, özellikle aydınların bir kısmı halkevlerinden uzaklaşmaya başlamıştır.⁵⁰

Söz konusu değişimlere rağmen 1950 yılı ortalarına kadar Ankaralıları için önemli bir kültür merkezi olma özelliğini koruyan Ankara Halkevi için 1950'de yapılan seçimler dönüm noktası olmuştur. Seçimlerde CHP'nin iktidarı kaybetmesi ile CHP ve onun maddi desteğine bağlı olan halkevleri önemli bir maddi sıkıntı sürecine girmiştir. Bütçesinin önemli bir kısmı CHP parti merkezinden gönderildiği için Ankara Halkevi de 1950

⁴⁷ Göndürü, *Ankara Halkevi ve Ülkü Dergisi*, s.343.

⁴⁸ Bkz. *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 300.000 Yurttaş Çatısı Altında Topladı*, Ankara: 1936; *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 384.793 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı*, Ankara: 1937; *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 475.651 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı*, Ankara: 1938; *Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 408.673 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı*, Ankara: 1939; *Ankara Halkevi İçtimai Yardım Şubesinin 1934 Çalışma Raporu*, Ankara: 1935.

⁴⁹ Bu değişiklik hiç şüphesiz İnönü Savaşlarına ve Lozan Barış Antlaşması'na imza atan kişinin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmasından kaynaklanmaktadır.

⁵⁰ Halim Baki Kunter, *Kuruluşlarının 32. Yıldönümünde Halkevleri*, İstanbul: Halkevleri Genel Merkezi Yayınları, 1964, s. 121.

haziranından itibaren giderek artan maddi zorluk içerisinde girmiştir.⁵¹ Bu durum Ankara Halkevinin çalışmalarının daha da azalmasına neden olmuştur. Hiç şüphesiz, Ankara Halkevinin CHP'ne ait görülmesi ve iktidarı devralan DP'nin halkevlerinin faaliyetlerini engellemeye yönelik tutum ve davranışları da söz konusu gidişatta etkili olmuştur. Halkevlerine ve CHP'ye ait malların hazineye intikaline dair kanunun 11 Ağustos 1951 tarihinde yayınlanmasının ardından Ankara Halkevine ait bina ve malların hazineye intikali gerçekleşmiş ve Ankara Halkevi 19 yıllık hizmet sürecini tamamlamıştır.

3. İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevindeki Faaliyetleri

İngiliz Kültür Heyeti'nin Türkiye temsilciliğinin Ankara'da açılmış olması ve 1940 yılı itibari ile Ankara'nın en önemli kültür merkezinin Ankara Halkevi olması dolayısı ile heyet faaliyetlerini öncelikli olarak Ankara Halkevi üzerinden gerçekleştirmiştir. Ankara Halkevi Türk kamuoyunu etkilemek isteyen İngiliz Kültür Heyeti için de en uygun mekanlardan biridir. Hem ülkenin önde gelen aydın ve bürokratları hem de her kesimden Ankaralıyı çatısı altında birleştiren bir kurumdur. Diğer taraftan halkın kültür seviyesini ve yabancı dil bilirliliğini artırmak isteyen Türk hükümeti için de İngiliz Kültür Heyetinin faaliyetleri mühim bir fırsat olarak da değerlendirilmiş olabilir. Bu çalışmaların büyük bir kısmının ücretsiz olması da bu anlamda kayda değerdir. Ayrıca savaş yıllarında azalan faaliyetlerine canlılık kazandırmak adına CHP Genel Sekreterliği ve Ankara Halkevi yönetimi açısından da cazip görülmüş olabilir.

İngiliz Kültür Heyeti, 1940-1950 yılları arasında Ankara Halkevinde, CHP Genel Sekreterliğinin izni, bilgisi ve kontrolü altında başta İngilizce dersleri olmak üzere konferans, sergi, film gösterileri gibi etkinlikler düzenlemiştir.

3.1 İngilizce Kursları

Dil, kültürün tanıtımında ve kültür alışverişinde en etkin araçlardan biridir. İngiliz kültürünü anlatmak ve yaymak gayretindeki İngiliz Kültür Heyeti için de İngilizce kursları en öncelikli faaliyeti teşkil etmiştir. Kurum, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'deki faaliyetlerine dil kursları ile başlamıştır. İngilizce kurslarının yalnız Ankara'da değil, İngiliz Kültür Heyetinin Türkiye genelinde yürüttüğü faaliyetler içerisinde en öne çıkan etkinliği olduğu söylenebilir. Halkevleri için de yabancı dil kursları önemli bir çalışma alanı oluşturmuştur.

Esasında yabancı dil kursları Ankara Halkevinin de kurulduğu günden itibaren, öne çıkan faaliyetleri içerisinde yer almıştır. Halkevinin yabancı dil kursları, İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç dil üzerinden verilmiştir. 1939 yılına gelindiğinde halkevlerinde düzenli ders verecek İngilizce öğretmeni bulmakta zorlanıldığını dile getirmiş, 1940 yılı şubat ayında CHP Genel Sekreterliği maarif vekaletine gönderdiği yazısında bakanlığın okullarda İngilizce dersi için getireceği öğretmenden halkevlerinin de yararlanması talebini iletmıştır. Bakanlık da cevap yazısında Türk Maarif Cemiyeti Kolejinde ders vermek üzere *British Council* aracılığı ile iki öğretmenin getirildiği, eğer istenirse Halkevleri ve okullarda ders vermek üzere öğretmenlerin ücretinin bir kısmının bakanlıkça karşılanması koşulu ile *British Council*'in daha fazla sayıda öğretmen ayarlamaya hazır olduğu bilgisine yer verilmiştir.⁵² Nitekim, Ankara Halkevinin 1940 yılı faaliyetleri anlatırken İngilizce dersinin "*dost memleketi temsil eden sayın İngilizlerden biri tarafından*" verildiği belirtilmektedir.⁵³ Böylece İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevindeki faaliyetleri daha heyetin Türkiye'deki temsilciliği resmen kurulmadan başlamıştır.

1940 yılı Kasım ayında, İngiliz Kültür Heyeti'nin başkent Ankara'da temsilcilik açmasının ardından heyetin Türkiye başkanı Grant, İngilizce dersleri için Ankara Halkevi ile temasa geçmiştir. Grant'in ücret ödenip ödenemeyeceği sorusuna Ankara Halkevinin İngilizce öğretmenleri için ücret ödeyemeyeceğini bildirmesi üzerine, "*dost ve müttefik bir memleketin*" Ankara Halkevi gibi önemli bir kurumuna bu hizmeti ücretsiz sunabilecekleri teklifinde bulunmuştur.⁵⁴

Yabancı dil kursları, Ankara Halkevinin kurulduğu 1932 yılından itibaren İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç dil üzerinden verilmiştir. Ancak 1941 yılına gelindiğinde Almaca ve Fransızca kursları açılmamış, yalnızca İngilizce kursu verilmiştir. Bunun CHP Genel Sekreterliğinin insiyatifi ile gerçekleşmiş olması büyük ihtimal gözükmemektedir. Zira, 1940 yılında düzenlenen yabancı dil kursunda İngilizce ve Fransızca dersi haftada

⁵¹ Nurcan Toksoy, *Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, Ankara: Orion Yayınları, 2007, s. 109; Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 2000 s. 196.

⁵² T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) 490.1.0.0/1018.922.1.

⁵³ *Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde 635.501 Yurddaş Gelmiştir*, Ankara: Ulus Basımevi 1941, s.36.

⁵⁴ BCA, 490.1.0.0/1018.922.1.

bir gün, Almanca dersi 2 gün verilmiştir.⁵⁵ Bu da Almanca dersine daha yoğun ilgi olduğunu göstermektedir.⁵⁶ Bu nedenle katılım olduğu halde sonraki sene yalnız İngilizce dersinin verilmesinin parti yönetiminin kararı sonucu olduğu ileri sürülebilir.⁵⁷

Ankara Halkevinde İngilizce dersleri yaz dönemi (öğrenciler için) ve kış dönemi (yetişkinler için) olmak üzere iki dönem olarak tertip edilmiştir.⁵⁸ Zamanla her iki dönem için de mevcut sayılar (öğretmen, sınıf ve öğrenci bazında) artmıştır., 1940 yılında İngiliz Kültür Heyetinden gelen bir öğretmen ile İngilizce dersi üç sınıfta sürdürülürken bu sayı 1941 yılında 2 öğretmene ve 6 sınıfa çıkmış⁵⁹, Ekim 1944-Mayıs 1945 döneminde İngiliz Kültür Heyetinden 5 öğretmen 19 sınıfta 523 kişiye ders vermiştir.⁶⁰

1942 yılına gelindiğinde İngiliz Kültür Heyetinin gerek Ankara Halkevinde gerekse diğer Halkevlerindeki kurs faaliyetleri daha da yoğunlaşmıştır. CHP Genel Sekreterliği, İngiliz Kültür Heyeti tarafından verilen İngilizce derslerini daha fazla kontrol etme ihtiyacı hissetmiştir. Haziran 1942'de İngiliz Kültür Heyetinin ders verdiği Halkevlerinden İngilizce dersler hakkında izahat almıştır. Halkevlerine gönderilen bir başka yazıda İngilizce dersi için kendilerine parti yönetimince bildirilen isimler dışında kimsenin görevlendirilmemesi istenmiştir. Ankara Halkevi yönetiminden de Halkevindeki İngilizce dersleri hakkında rapor istenmiştir.⁶¹

Ankara Halkevi yönetiminin CHP Genel Sekreterliğine verdiği rapora göre heyet tarafından verilen İngilizce derslerinde çalışacak öğretmenler hakkında tetkik yapıldığı, Halkevinin Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi başkanının denetimine verildiği ayrıca İngilizce bilen Emniyeti Umumiye Müdürlüğü arşiv memuru Kemal Somer kurslar şefi olarak ders zamanlarında kurslara nezaret ederek dersleri kontrol etmiş ve yönetime bilgi vermiştir. Aynı rapora göre dersler hiç bilmeyenler, az bilenler ve daha iyi bilenler olmak üzere 3 seviyeye göre verilmiştir. İngilizce derslerini takip eden öğrencilerin çoğu memur ve bankacılardan oluşmaktadır. İçlerinde mühendis, doktor ve öğretmenler de vardır.⁶²

Aynı günlerde İngiliz Kültür Heyeti tarafından halkevlerindeki İngilizce dersi için kullanılan ders materyali de yine parti yönetimince kontrol edilmiştir. Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi hocalarından İrfan Şahinbaş'tan İngiliz Kültür Heyeti'nin İngilizce dersleri için kullandığı Essential English for Foreign Students kitabını incelemesi istenmiştir. Şahinbaş raporunda söz konusu kitapta propaganda niteliğinde bir veriye rastlanmadığını bildirmiştir.⁶³

1942 yılı ortalarından itibaren heyetin Ankara Halkevindeki tüm faaliyetleri CHP Genel Sekreterliğinin onayı ve kontrolü altında olmuştur. İngilizce kursu da bu doğrultuda gerçekleşmiştir. İngiliz Kültür Heyeti dersi verecek hoca/hocaların isimlerini CHP Genel Sekreterliğine sunmuş, Genel Sekreterlik de Ankara Halkevi yönetimine bildirmiştir. Daha sonra da Genel Sekreterlik, bildirilen isimlerin Halkevinde ders verip vermediği, hangi öğretmenin hangi sınıflarda ders verdiği ve derslerin seyri hakkında Ankara Halkevi yönetiminden bilgi vermesini istemiştir.⁶⁴

CHP Genel Sekreterliği, Temmuz 1942'de de Maarif Vekaletinden halkevlerinde verilen İngilizce kurslarının denetimini rica etmiştir. Bu talep üzerine Maarif Müfettişlerinden Muhittin Akdik, Ankara Halkevinin yaz dönemi

⁵⁵ "Halkevinde Yabancı Diller Kursu", *Ulus*, 14 Mart 1940, s.2.

⁵⁶ Verilen rakamlara göre 1939 yılında Ankara Halkevinde verilen İngilizce dersine 3192, Almanca dersine 4210, Fransızca dersine 4913 kişi devam etmiştir. "Ankara Halkevi'nin Senelik Çalışmaları", *Ulus*, 25 Şubat 1940, s.7.

⁵⁷ Ankara Halkevi'nde yalnız İngilizce dersi verilmesine karşılık İstanbul'da bazı Halkevlerinde Almanca dersi verilmeye devam edilmiştir. Bkz. *BCA*, 490.1.0.0/1018.922.1.

⁵⁸ "Halkevlerinde İngilizce Kursları", *Ulus*, 27 Mart 1942, s.4; "Ankara Halkevi İngilizce Kursları", *Ulus*, 16 Birinciteşrin 1942, s.6.

⁵⁹ 15 Şubat 1941 tarihli *Ulus* gazetesinde yer alan haberde kursa yoğun ilginin olduğu ve pek çok öğrencinin bundan yararlanmadığı bu nedenle ilave sınıflar açabilmek için yeni bir öğretmen temin edildiği bildirilmektedir. "Halkevinde İngilizce Kursu", s.2.

⁶⁰ *BCA*, 490.1.0.0/1017.920.1; *BCA*, 490.1.0.0/1018.922.1. İngiliz Kültür Heyeti'nin Ankara Halkevi'nde başlayan İngilizce kursları zamanla İstanbul ve İzmir'deki Halkevleri ile Mersin, Samsun, Çanakkale, Manisa Halkevleri başta olmak üzere 18 Halkevinde sürdürülmüştür. Ayrıca heyet, Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi, Gazi Terbiyesi Enstitüsü, bakanlıklar gibi farklı kuruluşlara da İngilizce desteği sağlamıştır. Micheal Grant'ın verdiği rakamlara göre İngiliz Kültür Heyeti, Mart 1942 itibari ile Türkiye genelinde 3.000, 1943 yılında 4510 kişiye İngilizce dersi vermiştir. Bu sayı sonraki yıllarda 8.013 kişiye ulaşmıştır. Bkz. Grant-Edmond, *The British Council in Turkey 1940-1990*, s.2.

⁶¹ *BCA*, 490.1.0.0/1017.920.1; *BCA*, 490.1.0.0/1017.921.1; *BCA*, 490.1.0.0/1018.922.1; *BCA*, 490.1.0.0/735.8.1.

⁶² *BCA*, 490.1.0.0/1018.922.1.

⁶³ *BCA*, 490.1.0.0/1018.922.1; Özer, "İngiliz Kültür Heyeti(British Council) ile Halkevleri Arasındaki", s.109.

⁶⁴ *BCA*, 490.1.0.0/1017.920.1; CHP Genel Sekreterliği, İngiliz Kültür Heyeti'nin faaliyette bulunduğu tüm Halkevlerinde bu uygulamayı gerçekleştirmiştir. Bkz. *BCA*, 490.1.0.0/1018.922.1.

İngilizce kursunu teftiş etmiştir. Akdik'in raporunda Ankara Ticaret Mektebi binasında yapılan derslerin dört seviyeye ayrılarak verildiği, daha çok öğrencilere yönelik olan kursta Naci Kenter'in tercümanlık yaptığı, bilhassa gramer anlatımında öğretmene yardımcı olduğu ve öğretmenlerin ders verme konusunda başarılı olduklarına yer verilmektedir.⁶⁵ Maarif vekaletinin tespit edebildiğimiz bir diğer teftişi 1944 yılında gerçekleşmiştir. Aynı müfettiş tarafından yapılan teftişte Ankara Halkevinin kış dönemi incelenmiştir. Rapora göre; 590 kişinin kayıt yaptırdığı derslere devam sayısı 257 ye sınıf sayısı dönem başında 18'iken bu rakam 15'e düşmüş, öğrenciler içerisinde çoğunluğu subaylar, askeri doktorlar, memurlar ve bankacılar teşkil etmekte, derslerde Essential English for Foreign Students kitabı kullanılmaktadır. Ayrıca İngilizce derslerinin verildiği Ankara Halkevinin üst katındaki 4 küçük odanın elverişsiz olduğu daha elverişli bir ortama ihtiyaç olduğu, kursa ait ve kursu yürüten hocalarca oluşturulan 104 kitaptan oluşan bir kütüphane bulunduğu kaydedilmiştir.⁶⁶

Ankara Halkevindeki İngilizce dersleri için zaman zaman halkevi binası kullanılmakla birlikte daha çok Ticaret Lisesi binasından faydalanılmıştır.⁶⁷ Kursun lise binasındaki yakıt, elektrik gibi giderleri Ankara Halkevi tarafından karşılanmıştır. Ayrıca Ticaret Lisesindeki idari memurların ve hizmetlilerin İngilizce dersleri dolayısı ile yaptığı mesaipleri için de ödemeler yapılmıştır.⁶⁸ İngiliz Kültür Heyeti, İngilizce kursunu önemli bir süre ücretsiz olarak vermiştir.⁶⁹ 1942-1949 yılları arasında İngiliz Kültür Heyetine İngilizce dersleri verilmesine karşılık bir ücret ödendiğine dair bir kayda ulaşılamamıştır. Muhtemeldir ki öğrencilere verilen ders materyalleri de Heyet tarafından karşılanmıştır. Dolayısı ile ilk yıllarda halkevi yönetimince öğrencilerden de herhangi bir ücret talep edilmemiştir.

Halkevinin İngilizce kurslarında 1940 yılından 1947 yılına kadar İngiliz Kültür Heyeti üyesi İngiliz öğretmenler çalışmıştır. Ankara Halkevinde İngilizce derslerini yürüten İngiliz Kültür Heyeti üyeleri aynı zamanda Ankara'da bulunan diğer eğitim kurumlarında İngilizce öğretmenliği yapan kişilerdir.⁷⁰ 1942 senesinde Halkevinde ders veren Lucas ve Piddok Harp okulunda, Mr. Leech ve Mr. Crous Maarif Kolejinde öğretmenlik yapmıştır.⁷¹ Mr. Bell Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde, Profesör Gatenby Gazi Terbiye Enstitüsü'nde görevde bulunmuştur.⁷² 1941-1942 devresinde İngiliz Kültür Heyeti, 4 İngilizce öğretmeni ile Ankara Halkevindeki İngilizce derslerini sürdürmüştür: Roland Lucas, Maurice Vincent Piddok, Cliford Edmond Leech ve Mrs. Crous. Kursların 1942-1943 devresine bu isimlerle başlanmış ancak 1943 yılında Roland Lukas, Mr ve Mrs. Parkhause, Mr. Zinley kadroyu oluşturmuştur. 1943-1944 kurs devresinde Miss Campien, Miss Hawlett, Mr. Naylor ve Mr Bell görev almıştır. Bu kurs döneminde mevcut dil kurslarına ilaveten İngiliz edebiyatı dersleri de vermeye başlanmıştır.⁷³ 1944-1945 devresinde Ankara Halkevinde ders veren İngilizce öğretmenlerinin sayısı 5 çıkmıştır. Bu devrede A.J. Tucker, H.R. Tucker, E. Casey, J. Bell ve G. H. Seaton görev alan isimlerdir. 1945-1946 kurs döneminin ilk yarısında İngiliz Kültür Heyeti'nin görevlendirdiği öğretmen sayısı tekrar 4'e düşmüştür. G. Close-Brooks, H. Risely Tucker, A.J. Tucker ve E.S. Ragg İngilizce derslerini yürütmüştür.⁷⁴ Yılın ikinci yarısında öğretmen sayısı tekrar beşe çıkmış, G. Close-Brooks, E.S. Ragg, Percy Gordon Wimberly, P.M.K. Sweeting ve Falcia Hare İngiliz Kültür Heyeti adına dersleri sürdürmüştür.

1940'ların sonlarına doğru İngiliz Kültür Heyetinin, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Avrupa'da yeniden yapılanma sürecine girmesi, yaşadığı finansal sorunlar ve eleman sıkıntısı heyetin Türkiye'deki faaliyetlerini de etkilemiş, Mersin, Adana ve İzmir ofisleri kapatılırken, Ankara ve İstanbul ofisleri varlığını sürdürmüştür.⁷⁵ Söz konusu durum İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevinde sürdürdüğü İngilizce derslerine de yansımıştır. 1947 yılına kadar yoğun olan ve yalnız İngiliz hocalar tarafından verilen İngilizce kursundaki öğretmen sayısı 1947 yılında ikiye düşmüş ve heyet ilk defa Türk bir İngilizce öğretmeni görevlendirmiştir. 1947 senesinde Ankara Halkevindeki İngilizce dersi için İngiliz Kültür Heyeti tarafından CHP Genel Sekreterliğine Mr.

⁶⁵ BCA, 490.1.0.0/1018.922.1.

⁶⁶ BCA, 490.1.0.0/1018.922.1.

⁶⁷ Ticaret Lisesi Ankara Halkevi binasının karşısında yer almaktadır. Giderek artan yabancı dil sınıfları için yer ihtiyacı evin yakınındaki bu bina ile karşılanmıştır.

⁶⁸ BCA, 490.1.0.0/803.193.1; "İngilizce Yaz Kurslarına Devam Eden Küçüklere", *Ulus*, 16 Temmuz 1941, s.2.

⁶⁹ 1942-1949 yılları arasında İngiliz Kültür Heyetine İngilizce dersleri verilmesine karşılık bir ücret ödendiğine dair bir ödeme kaydına ulaşılamamıştır.

⁷⁰ BCA, 30.10.0.0/201.375.23; BCA, 30.18.1.2/108.26.11; BCA, 490.1.0.0/1018.922.1.

⁷¹ BCA, 490.1.0.0/1018.922.1.

⁷² BCA, 30.10.0.0/201.375.23.

⁷³ BCA, 490.1.0.0/1018.922.1.

⁷⁴ BCA, 490.1.0.0/1018.920.1.

⁷⁵ Grant-Marsden, *The British Council in Turkey 1940-1990*, s.7-8.

Anagnan ve Mahire Kuran'ın isimleri bildirilmiştir.⁷⁶ 1949'a gelindiğinde Heyetin Ankara Halkevinde verdiği İngilizce dersleri yalnız bir hoca tarafından verilmiştir.

Diğer taraftan, İlk defa 1947 yılında, bir defaya mahsus olmak üzere kurs ücretlerine karşılık 5 lira alınmaya başlanmıştır.⁷⁷ İktidarın el değiştirdiği 1950 yılında İngiliz Kültür Heyetine, İngilizce dersleri için Ankara Halkevi tarafından ödeme yapıldığı görülmektedir. Söz konusu ödeme öğrencilerden toplanan para ile karşılanmıştır.⁷⁸ Bu değişimlerde Avrupa'da yeni şubeler açan heyetin eleman ihtiyacı kadar Türkiye'de Türk siyasetinde yaşanan değişim ve halkevleri üzerinden başlayan tartışmanın da etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca Ankara'da başta üniversiteler olmak üzere farklı kurumlar üzerinden İngilizce derslerinin veriliyor olması da hiç şüphesiz Ankara Halkevinde verilen derslerin azalmasında etki etmiş olmalıdır. Bunlara ek olarak halkevine verilen maddi desteğin azalması, iktidarın Demokrat Parti'ye geçmesi ile birlikte Ankara Halkevinin ciddi maddi sıkıntılar yaşaması da etkili olmuştur.

Ankara Halkevi yönetimi, İngiliz Kültür Heyeti üyelerinin halkevinde verdiği derslere karşılık heyet üyelerine Türkçe dersi verilmesini sağlamış ve bunun ücreti Ankara Halkevinin bütçesinden karşılanmıştır. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarından İrfan Şahinbaş, İngiliz Kültür Heyeti üyelerine Türkçe dersleri vermiş ve buna karşılık halkevinden ücret almıştır.⁷⁹

3.2. Konferanslar

Konferanslar İngiliz Kültür Heyetinin ilk kurulduğu günden itibaren geniş kitlelere ulaşmada başvurduğu etkinliklerden biridir. Aynı şekilde Ankara Halkevi de konferansları geniş halk kitlelerinin kültür seviyesini yükseltmek adına etkin şekilde kullanmaya çalışmıştır. Ankara Halkevi 1.000 kişilik konferans salonu ve Ankara'nın en gözde mekanlarından biri olması nedeni ile heyetin konferanslarına ev sahipliği yapmıştır. Halkevinin gerek geniş kesimlere hitap eden yapısı gerekse halkevindeki konferansların en önemli müdaviminin münevverler olması İngiliz Kültür Heyetinin konferanslarını Ankara Halkevinde gerçekleştirmesinde etkili olduğu öne sürülebilir.

Yabancı dil kurslarında olduğu gibi Ankara Halkevinde düzenlenecek konferans için CHP Genel Sekreterliğinden izin alınmıştır. Konferans programı Genel Sekreterliğin izin ve onayına sunulmuş, Genel Sekreterlik de Ankara Halkevine bu konuda görev ve müsaade vermiştir. Yine halkevinden ve İngilizlerden konferanslar için rapor istenmiştir.⁸⁰ Bunların yanı sıra verilecek konferansta yapılacak konuşma metnin de CHP Genel Sekreterliğine etkinlik öncesinde Türkçe ve İngilizce olarak sunulduğu da anlaşılmaktadır.⁸¹

İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevinde düzenlediği konferanslar ilk yıllarda eğitim üzerine sonraki yıllarda eğitim, sağlık, edebiyat, kentleşme, mimari, spor gibi daha geniş yelpazedeki konulardan oluşmuştur. Yine İngiliz Kültür Heyetinin konferansları ilk zamanlarda ya İngiltere'den misafir gelen İngiliz Kültür Heyeti mensubu ya da Türkiye'de bulunan İngiliz Kültür Heyeti üyesi profesörler tarafından verilirken sonraki süreçte heyetin Ankara temsilciliğinde bulunan öğretmenlerce verilmiştir. Herkese açık olan bu konferanslar İngilizce verilmiş, konferansta hazır bulunan bir tercüman aracılığı ile dinleyiciler için tercüme edilmiştir.⁸² Bunların yanı sıra heyet üyeleri halkevinde verdikleri konferansların pek çoğunda projeksiyondan da faydalanmış ve konuya dair resim ve fotoğraflar ile konuşmalarını pekiştirmişlerdir. Kimi zaman da konferansa dair film gösterilmiştir.

İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevindeki ilk konferansının C.A.F. Dundas tarafından "*Yakın Şarkın İktimai ve İktisadi Hayatı*" üzerine 29 Ocak 1941 tarihinde yapılması planlanmıştır. Dundas, İngiliz Kültür Heyetinin Ortadoğu sorumlusudur. Heyetin Ankara'da, dolayısı ile Türkiye'de ilk konferansının, İngiliz Kültür Heyetinin Ortadoğu sorumlusu tarafından verilmesi kararı anlamlıdır. Ancak bahsi geçen etkinlik gerçekleştirilememiştir.⁸³

⁷⁶ BCA, 490.1.0.0/1018.922.1. Yine 1949 yılında İngilizce öğretmenini Ahmet Uysal, Ankara Halkevi'nin İngilizce kurslarında görev almıştır. BCA, 490.1.0.0/810.213.1; BCA, 490.1.0.0/810.214.1; BCA, 490.1.0.0/810.215.1; BCA, 490.1.0.0/810.216.1; BCA, 490.1.0.0/810.217.1.

⁷⁷ "İngilizce Kurslarına Namzet Kaydolanları Çağrı", *Ulus*, 5 Ekim 1947, s.2.

⁷⁸ Ankara Halkevi, İngiliz Kültür Heyetine İngilizce kurs masraflarına karşılık olmak üzere Şubat 1950'de 1.500 lira, Aralık 1950'de de 3.700 lira ödeme yapmıştır. Bkz. BCA, 490.1.0.0/814.225.1; BCA, 490.1.0.0/817.235.1

⁷⁹ BCA, 490.1.0.0/1017.920.1.

⁸⁰ BCA/490.1.0.0/1017.920.1.

⁸¹ BCA, 490.1.0.0/735.8.1.

⁸² Tercüme etme görevini genelde üniversite hocaları tarafından üstlenmiştir.

⁸³ Dundas bahsi geçen tarihte Ankara'ya gelmiş ancak rahatsızlığı sebebi ile konferans ileri bir tarihe ertelenmiştir. Konferansın gerçekleştirilmesine dair bir kayda rastlanmamıştır.

İngilizlerin Ankara Halkevindeki ilk konferansı Londra Üniversitesi pedagoji profesörü H.R. Hamley'in 9 Mayıs 1941 tarihinde verdiği "*İngiliz terbiyesinin ruhu*" konulu konuşmasıdır. Konferans, doçent İrfan Şahinbaş tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.⁸⁴ Profesör Hamley'in daha sonra Haziran ayı içerisinde "*İlk çocukluk*" (2 Haziran 1941), "*Çocukluk*" (3 Haziran 1941), "*Gençlik*" (4 Haziran 1941) ve "*Harp zamanında Çocuklar*" (5 Haziran 1941) başlıklı konferanslar gerçekleştirilmiştir.⁸⁵ Yine 1941 yılı Ekim ve Kasım ayları içerisinde Ankara Halkevinde İngiliz profesörler Symes, C.E. Bazzel, Curgenvin, Crews, Tomlin'in katılımlarıyla "İngiliz Edebiyatı'nın Geçirdiği Devirler" hakkında bir dizi konferans düzenlenmiştir⁸⁶

İngiliz Kültür Heyeti, 1942 yılında Ankara Halkevinde yalnız bir konferans düzenlemiştir. Tanınmış futbolculardan W. J. Bagget "*İngiliz sporu*" üzerine bir konuşma yapmış, ardından konu ile ilgili film gösterilmiştir.⁸⁷ Heyetin 1943 yılındaki ilk konferansı, 19 Mart 1943 tarihinde Leigh Astor tarafından İngiliz resim sanatı hakkında verilmiştir. Bu etkinlik Ankara Halkevinde bir gün önce açılan "*İngiliz Resim ve Grafik Sanatları*" sergisi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.⁸⁸ Aynı yıl Ankara Halkevi'nde Profesör Hamley'in çocuk psikolojisi üzerine üç konferansı olmuştur.⁸⁹ Profesör İfor Evans da eğitim üzerine konuşma yapmıştır.⁹⁰ Yine aynı yıl profesör Gatenby dil öğrenme üzerine iki konferans vermiştir.⁹¹

Heyet konferanslarına 1944 yılında da devam etmiştir. Londra Üniversitesi hukuk profesörü Clive Perry İngiliz adli sistemi hakkında 23 ve 24 Martta iki konferans vermiştir.⁹² Bunu İstanbul Üniversitesi profesörü Thomas Royds'un nisan ayındaki yıldızlar konulu konferansı takip etmiştir.⁹³ Temmuz 1944'te İngiliz Kültür Heyeti öğretmenlerinden John Bell modern ziraat ve sanayide teknik öğretim konularında konuşmuştur.⁹⁴ Bir başka İngiliz Kültür Heyeti öğretmeni Charles Plume da ağustos ayında İngiltere'de sosyal yardım hizmetleri konulu iki konferans vermiştir.⁹⁵

1945 yılında heyetin, konferanslar açısından daha aktif olduğu görülür. Bu yıldan itibaren İngiliz Kültür Heyeti'nce Ankara Halkevinde düzenlenen konferanslarda görev alan konuşmacılar yalnız İngiliz Kültür Heyeti öğretmenleridir. İngiliz Kültür Heyetinin 1945 yılında Ankara Halkevinde verdiği konferansları şöyle sıralayabiliriz:

- S.C. Plume, "*İngiltere'de Mülki İdare Tarihi ve Teşkilatı*" (10 Ocak 1945)⁹⁶
- S.C. Plume, "*İngiltere'de Mülki İdarenin Gördüğü Hizmetler*" (17 Ocak 1945)⁹⁷
- "Pamuğun Bükülmesi ve Dokuma" (24 Ocak 1945)⁹⁸
- İ.E. Jago, "*İskoçya*" (31 Ocak 1945)⁹⁹
- Livingston, "*Boks*" (8 Şubat 1945)¹⁰⁰
- A.J. Tucker, "*İngiliz Aile Ocağı*" (14 Şubat 1945)¹⁰¹

⁸⁴ "Halkevinde İngiliz Terbiyesi'nin Ruhu Mevzulu Konferans", *Ulus*, 9 Mayıs 1941, s.2; "Prof. Hamley'in Halkevinde Verdiği Değerli Konferans", *Ulus*, 14 Mayıs 1941, s.2.

⁸⁵ "Profesör H.R. Hamley'in Halkevindeki Konferansları", *Ulus*, 30 Mayıs 1941, s.1.

⁸⁶ Özer, "İngiliz Kültür Heyeti(British Council) ile Halkevleri Arasındaki"s.106; *BCA*, 490.1.0.0/1019.924.3.

⁸⁷ "Halkevinde Konferans (İngiliz Spor)", *Ulus*, 21 Mayıs 1942, s.4.

⁸⁸ "İngiliz Resim Sanatı Hakkında M. Leigh Astor'un Dün Halkevinde Verdiği Konferans", *Ulus*, 20 Mart 1943, s.2.

⁸⁹ "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 12 Mayıs 1943, s.2; "Profesör Hamley'in Konferansları", *Ulus*, 13 Mayıs 1943, s.2.

⁹⁰ "Profesör İfor Evans Bugün Konferans Verecek", *Ulus*, 26 Mayıs 1943, s.2.

⁹¹ "Dil Öğrenimine Dair Halkevimizde İki Konferans Verilecek", *Ulus*, 15 Kasım 1943; "Halkevimizde Profesör Gatenby bugün Bir Konferans Verecek", *Ulus*, 17 Kasım 1943, s.2.

⁹² "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 23 Mart 1944, s.2; "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 24 Mart 1944, s.2.

⁹³ "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 27 Nisan 1944, s.2. *BCA*, 490.1.0.0/735.8.1.

⁹⁴ "Halkevinde Modern Ziraat Hakkında Konferans", *Ulus*, 16 Temmuz 1944, s.2; "Halkevinde Sanayide Teknik Öğretim Hakkında Konferans", *Ulus*, 23 Temmuz 1944, s.2.

⁹⁵ "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 12 Ağustos 1944, s.2; "Halkevinde Üçüncü İngilizce Konferans", *Ulus*, 28 Ağustos 1944, s.2.

⁹⁶ "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 10 Ocak 1945, s.2.

⁹⁷ "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 17 Ocak 1945, s.2.

⁹⁸ "Halkevinde Dün Verilen Konferans", *Ulus*, 25 Ocak 1945, s.2.

⁹⁹ "Ankara Halkevinde İskoçya Hakkında Verilen Konferans", *Ulus*, 3 Şubat 1945, s.2.

¹⁰⁰ "Ankara Halkevinde Boks Hakkında Konferans", *Ulus*, 9 Şubat 1945, s.2.

¹⁰¹ "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 13 Şubat 1945, s.2; "Ankara Halkevinde Bir Konferans", *Ulus*, 15 Şubat 1945, s.2.

- John Bell, "Mühendisliğin Geişimi ve Organizasyonu" (21 Şubat 1945)¹⁰²

- Profesör Gatenby, "Fonetik" (28 Şubat 1945)¹⁰³

- D. Brander, "İngiltere'de Harpten Önceki Ziraat" (15 Mart 1945)¹⁰⁴

- John Bell, "Modern Sanayide İş Bölümü" (21 Mart 1945)¹⁰⁵

- Profesör Gatenby, "Konuşma Dili olarak İngilizce" (28 mart 1945)¹⁰⁶

- C. Plume, "Hükümet Merkezi Halkı ve Londra İdare Teşkilatı" (4 Nisan 1945)¹⁰⁷

- W. J. Mc. Callien, "Jeoloji" (18 Nisan 1945)¹⁰⁸

- G. M. Seaton, "İngiliz Üniversite Talebeleri" (25 Nisan 1945)¹⁰⁹

- Profesör B.E.C. Davies, "Kitaplar" (2 Mayıs 1945)¹¹⁰

- John Bell, "Gemi İnşaatı" (16 Mayıs 1945)¹¹¹

İngiliz Kültür Heyeti, 1945 yılındaki konferans yoğunluğuna karşın savaşın geride bırakıldığı 1946 yılında yalnız iki konferans düzenlemiştir. Bu durumun yaşanmasında II. Dünya Savaşı sona ererken Avrupa'da yeni temsilcilikler açmaya başlayan heyetin artan eleman ihtiyacının da etkili olduğu ileri sürülebilir. Profesör Royds, Ankara Halkevinde 6 Mart 1946 tarihinde "Yıldızlar ve Yıldız Kümeleri" konulu bir konferans vermiştir.¹¹² 18 Aralık 1946 tarihinde Profesör E. V. Gatenby de "Yabancı Bir Dili Öğrenmekteki Güçlükler" üzerine bir konuşma yapmıştır.¹¹³

1947 yılında İngiliz Kültür Heyeti, Ankara Halkevindeki konferanslarına devam etmiştir. Önceki yıla oranla daha yoğunluk söz konusudur. Heyet, 1947 yılı içerisinde ilk olarak yine Ankara Halkevinde açılan Britanya şehircilik sergisi çerçevesinde 3 konferanstan oluşan bir seri düzenlenmiştir. Bu konferanslarda A.M. Chitty "Büyük Britanya'da Planlaşma: Londra Vilayet Planı", "Büyük Britanya'da Planlaşma II: Teferruat ve küçük şehir planı" ve "Büyük Britanya'da Planlaşma III: Mesken" başlıklı konuşmaları yapmıştır.¹¹⁴ Aynı yılın sonlarında İngiliz Kültür Heyeti spor işleri müdürü J.D. Meintyre futbol öğretimine dair bir konferans vermiştir.¹¹⁵ Ankara Halkevinde, 1948 yılında İngiliz Kültür Heyeti tarafından düzenlenen yalnız bir konferans vardır. İngiltere büyükelçisinin eşi Lady Kelly "Modern İngiltere'de Halk Sanatı" konulu bir konferans vermiştir. Konferans Ankara Halkevinin konferans salonu tadilatı olduğu için Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi konferans salonunda gerçekleştirilmiştir.¹¹⁶ İngiliz Kültür Heyeti, sonraki yıllarda Ankara Halkevinde konferans düzenlememiştir.

3.3. Sergiler

Sergiler, İngiliz Kültür Heyetinin Türk kamuoyunu etkilemek amacıyla başvurduğu etkinliklerden biri olmuştur. Başkent olmasının yanı sıra Türk aydınlarının toplandığı kentlerden biri olması dolayısı ile İngiliz sergilerinin büyük bir kısmı Ankara'da açılmıştır. Ankara Halkevi hem şehrin en gözde kültür merkezi olması hem de 1940'lı yılların başında Ankara'nın en gözde resim galerisi işlevine sahip olduğu için İngiliz sergilerine de ev sahipliği yapmıştır. Söz konusu sergilerin İngiliz Kültür Heyeti ile Türk hükümetinin yakın ilişkilerinin bir yansıması olduğu söylenebilir.

¹⁰² "Halkevinde Dün Verilen Konferans", *Ulus*, 22 Şubat 1945, s.2.

¹⁰³ "Halkevimizde Profesör Gatenby'nin Konferansı", *Ulus*, 1 Mart 1945, s.2.

¹⁰⁴ "Halkevinde Konferans", 13 Mart 1945, s.2; "Halkevinde M. Brander'ın Verdiği Konferans", *Ulus*, 16 Mart 1945, s.2.

¹⁰⁵ "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 21-22 Mart 1945, s.2; *BCA*, 490.1.0.0/1017.921.1

¹⁰⁶ "Halkevinde Dün Akşamki Konferans", *Ulus*, 29 Mart 1945, s.2

¹⁰⁷ "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 3 Nisan 1945, s.2.

¹⁰⁸ "Halkevinde Bugün Bir Konferans Verilecek", *Ulus*, 18 Nisan 1945, s.2.

¹⁰⁹ "Halkevinde Bugünkü Konferans", *Ulus*, 25 Nisan 1945, s.2; "İngiliz Üniversitelerine Dair Halkevinde Konferans", *Ulus*, 27 Nisan 1945, s.2.

¹¹⁰ "Halkevinde Kitaplar Konulu Bir Konferans", *Ulus*, 3 Mayıs 1945, s.2.

¹¹¹ "Halkevinde Konferans", *Ulus*, 16 Mayıs 1945, s.2.

¹¹² *BCA*, 490.1.0.0/735.8.1; "Prof. Royds Halkevinde Bir Konferans Verecek", *Ulus*, 5 Mart 1946.

¹¹³ *BCA*, 490.1.0.0/735.8.1; "Konferans", *Ulus*, 18 Aralık 1946, s.4.

¹¹⁴ "Britanya Şehircilik Sergisi", *Ulus*, 24 Ocak 1947, s.4; "Şehircilik Konferansı", *Ulus*, 7 Şubat 1947, s.2; *BCA*, 490.1.0.0/735.1.

¹¹⁵ "Futbol Öğretimine Dair Konferans", *Ulus*, 9 Aralık 1947, s.2; *BCA*, 490.1.0.0/1017.921.2.

¹¹⁶ "Byn Kelly'nin Konferansı", *Ulus*, 14 Ocak 1948, s.2; "Konferans", *Ulus*, 26 Ocak 1948, s.4.

İngilizler, 1940'lı yıllarda Ankara'da farklı mekanlarda da sergi açmakla birlikte ağırlıklı olarak CHP'ne bağlı olarak çalışan Ankara Halkevinin tercih etmiştir.¹¹⁷ Diğer taraftan Ankara Halkevinin, 1932'den 1951 yılına kadar 19 yıllık ömründe ilk defa yabancı bir kuruluşun bu kadar yoğun faaliyetlerine müsadde edilmektedir. Bunun yanı sıra heyetin sergi açılışlarına üst düzey katılım sağlanmıştır. Özellikle Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel heyetin sergilerine yakın ilgi göstermiş, pek çok serginin açılışında bulunmuştur.

İngiliz Kültür Heyeti, Ankara Halkevinde açtığı sergiler aracılığı ile dil, sanat, sosyal yaşam, eğitim, mimari gibi İngiliz kültürünün farklı yönlerini ve İngilizlerin bu alanlardaki başarılarını fotoğraf, resim, kitap ve haritalar aracılığı ile tanıtmaya çalışmıştır. *"Heyet, İngiltere'yi savaşın sancılarını yaşayan bir ülke olarak değil, toplum üzerinde olumlu imaj yaratabilecek sergiler, müzik konserleri gibi etkinliklerle İngiliz kültürü ve yaşam tarzına, İngiltere'nin başarılarına ve çekici yönlerini göstermeye odaklandı."*¹¹⁸ İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevinde düzenlediği sergilerin açılışları sadece davetlilerin katılımı ile gerçekleştirilirken sergiler tüm Ankaralıların ziyaretine açık olmuştur. Heyetin diğer etkinlikleri gibi sergiler de ücretsiz olarak gezilebilmiştir.

İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevindeki ilk sergisi, İngiltere'deki okulları tanıtan fotoğraflardan oluşmuştur. Serginin açılışını Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel yapmış, İngiltere büyük elçiliği ve İngiliz Kültür Heyeti üyeleri ile maarif vekilliği ileri gelenleri katılmıştır. Hasan Ali Yücel açılışta yaptığı konuşmada *"... Bugün burada İngiliz dostlarımızın, İngiliz üniversiteleri ve kültür hayatlarının diğer safhaları hakkındaki numunelerle vücud getirdikleri sergi bu bakımdan bizim için büyük bir değer taşımaktadır. Bunu hazırlamak zahmetinde bulunan dostlarımıza ve onlara sıcak kucaklarını açan halkevimize çok teşekkür ederim..."* sözlerine yer vermiştir.¹¹⁹ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de aynı gün sergiyi ziyaret etmiş ve fotoğrafları incelemiştir.¹²⁰

Sergi iki kısımdan oluşmuştur. Serginin ilk kısmında İngiltere'deki farklı okul kategorilerine ait 90 fotoğraf yer almıştır. Burada, İngiliz eğitim sisteminin farklı aşamalarını oluşturan ilkokullar, devlet liseleri, 'public school'lar, teknik okullar ve üniversitelere ait görseller ve görsellere ait bir takım bilgiler paylaşılmıştır. Serginin ikinci kısmını İngiltere'nin meşhur yer ve binaları, ülkenin farklı yerlerinden manzaraların fotoğrafları oluşturmuştur.¹²¹ Ankara Halkevinin haftalarca sergiye evsahipliği yapmış olması hiç şüphesiz Ankaralıların sergiye olan ilgisini ortaya koymaktadır.¹²²

İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevi'ndeki ikinci sergisi, 18 Mart 1943 tarihinde açılan İngiliz Resim ve Grafik Sanatları Sergisidir. Sergiyi, Ankara Halkevi başkanı Ferit Celal Güven ve Türkiye'yi ziyarete gelen İngiliz Kültür Heyeti Başkanı Sir Malcom birlikte açmıştır.¹²³ Açılışa kültür bakanı da katılmıştır.¹²⁴ Sergi, resim ve grafik olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde 50 ressamın 76 eseri, 6 afiş sanatçısının 8 afiş çalışması; grafiklerden oluşan ikinci bölümünde ise 140 grafik eser sergilenmiştir.¹²⁵ Sergi dolayısı ile İngiliz Büyükelçiliği Basın Ateşesi M. Leigh Ashtor da bir konferans vermiştir.¹²⁶ Sergi 4 Nisan'a kadar devam etmiştir.

İngiliz Kültür Heyeti 1944 senesinde İngiltere'nin tarihi binaları ile modern mimarisinden örnekleri ihtiva eden bir sergi açmıştır.¹²⁷ Açılışı Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel yapmıştır. Törene Hariciye ve Nafia vekilleri ile İngiliz Kültür Heyeti Türkiye Temsilciliği Başkanı Micheal Grant, bay ve bayan Covington, R. F. Lucas, basın temsilcileri ve seçkin bir kalabalık katılmıştır. Hasan Ali Yücel açılış konuşmasında İngiliz Kültür Heyetinin açtığı sergilerin iki milletin arasındaki kültürel bağların ve münasebetlerin gelişmesinde büyük rol oynadığını dile getirmiştir.¹²⁸ Sergi iki kısımdan oluşmuştur. Birinci kısımda İngiltere'nin tarihi binaları tanıtılırken ikinci kısımda

¹¹⁷ İngiliz Kültür Heyeti'nin 1940'lı yıllarda Ankara'da açtığı diğer sergiler için bkz. Esra Özkan Koç-Raziye Çiğdem Önal, "1940'lı Yıllarda İngiliz Kültür Heyeti'nin Ankara'da Açtığı Kültürel Propaganda Sergileri", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(1), Haziran 2021.

¹¹⁸ Koç - Önal, "1940'lı Yıllarda İngiliz Kültür Heyeti'nin", s.126.

¹¹⁹ "İngiliz Sergisini Hasan Ali Yücel Bir Hitabe ile Açtı", *Ulus*, 7 Haziran 1942, s.1.

¹²⁰ "Milli Şef'imiz Halkevinde Açılan Sergiyi Ziyaret Ettiler", *Ulus*, 7 Haziran 1942, s.1.

¹²¹ Koç-Önal, a.g.m., s.127; "Ankara Halkevinde İngiliz Üniversiteleri ve Maarif Kurumları Sergisi", *Ulus* 5 Haziran 1942, s.1; "İngiliz Üniversiteleri Sergisi", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:2, Sayı:18, 16 Haziran 1942, s.23.

¹²² "Ankara Halkevinde Açılan İngiliz Sergisi", *Ulus*, 27 Haziran 1942, s.2.

¹²³ Sir Malcolm İngiliz Kültür Heyeti'nin Türkiye'deki çalışmalarını yakından görmek amacıyla Türkiye'ye gelmiştir.

¹²⁴ İngiliz Resim ve Grafik Sergisi Dün Açıldı", *Ulus*, 19 Mart 1943, s.1,2.

¹²⁵ Koç-Önal, "1940'lı Yıllarda İngiliz Kültür Heyeti'nin", s.127; "İngiliz Resim ve Grafik Sanatlar Sergisi Ankara Halkevinde Dün Açıldı", *Ulus*, 19 Mart 1943, s.2.

¹²⁶ "İngiliz Resim Sanatı Hakkında M. Leigh Ashtor'un Dün Halkevinde Verdiği Konferans", *Ulus*, 20 Mart 1943, s.2.

¹²⁷ "İngiliz Mimari Sergisi Halkevinde Yarın Açılacak", *Ulus*, 4 Haziran 1944, s.2; Koç-Önal, a.g.m., s.129.

¹²⁸ "Maarif Vekilimiz Dün Halkevinde İngiliz Mimari Sergisini Açtı", *Ulus*, 6 Haziran 1944, s.1.

modern İngiliz mimarisinden örneklerle yer verilmiştir.¹²⁹ Modern hükümet binaları, okullar, fabrikalar ve modern İngiliz evlerinin detaylı planlarından oluşan ikinci kısım ziyaretçilerin daha çok ilgisini çekmiştir.¹³⁰ Sergi 25 Haziran'a kadar devam etmiştir.¹³¹

Ankara Halkevi, 1945 yılında iki İngiliz sergisine ev sahipliği yapmıştır. 19 Ocak 1945 tarihinde Harpte Büyük Britanya sergisi açılmıştır.¹³² Sergi aynı gün başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından da ziyaret edilmiştir.¹³³ Sergiye Ankaralıların yoğun ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır. *"Hava koşullarının kötü olduğu"* günlerde açılan sergiyi, 5.000 kişi ziyaret etmiştir. İngilizler sergi vesilesi ile CHP Genel Sekreteri Mahmut Şevket Esendal'a gönderdiği teşekkür yazısında *"sergiyi resmi bir binada açabilmemiz imkânı ona başka türlü haiz olamayacağı bir hususiyet bahşetmiştir"* denilerek Ankara Halkevi binasının önemi vurgulanmaktadır.¹³⁴

Aynı yılın ikinci sergisi İngiliz Sosyal Yardım İşleri Faaliyet Sergisi'dir. Sergi 18 Aralıkta Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından ziyarete açılmıştır. Açılış törenine çok sayıda milletvekili, sağlık ve sosyal yardım bakanlığı müsteşarı Ekrem Tok, milli eğitim bakanlığı ileri gelenleri, Harp okulu komutanı, Kızılay genel müdürü, doktorlar, Ankara'daki fakültelerin dekan ve profesörleri ile İngiliz Kültür Heyeti mensupları ve davetliler katılmıştır.¹³⁵ Sergide, İngiltere'deki hastaneleri ve hasta bakım süreçlerini konu alan 144 fotoğraf ve kitaplar ile *"Britanya vatandaşının doğumundan ölümüne kadar geçirdiği safhalarda hükümetinin, kendisini hastalıkta ve sağlıkta nasıl korunduğu"* anlatılmaktadır.¹³⁶

İngiliz Kültür Heyeti, 1946 yılında sergi düzenlemezken 1947 yılının ocak ayında Ankara Halkevinde açılan İngiliz şehircilik sergisi ile Ankara'da etkin olma çabasını sürdürmüştür. Serginin açılışını bayındırlık bakanı yapmıştır. Sergide, Britanya'nın karşılaştığı şehircilik sorunları, şehir ve köy arazisinin faydalı bir şekilde planlama çalışmalarını anlatan grafik, harita ve fotoğraflar yer almıştır.¹³⁷ Serginin açılışı öncesinde bir kokteyl verilmiştir. 26 Ocakta halkın ziyaretine açılan sergiyi Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve eşi Mevhibe İnönü de gezmiştir.¹³⁸ Sergi programı çerçevesinde film gösterileri ve konferanslar da düzenlenmiştir.

İngiliz Kültür Heyeti yılın sonunda da Halkevinde bir sergi düzenlemiştir. Sergi manzaralar, portreler, durgun hayat incelemelerinin modern tekniklerle fotoğraflara yansımaları içeren 70 fotoğraftan oluşmuştur.¹³⁹ Heyetin daha önce Ankara Halkevi'nde düzenlediği tüm sergiler Halkevinin kendi binasında yer alırken bu sergi, halkevinin İller Bankası altında yer alan sergi salonunda açılmıştır.

Halkevindeki bir diğer sergi İngiliz dantel ve elişleri üzerinedir. İngiliz Kültür Heyeti tarafından düzenlenen serginin açılışını milli eğitim bakanlığı teknik öğretim müsteşarı yapmıştır.¹⁴⁰ Açılışa Ankara Halkevi başkanı ve aynı zamanda Ankara Belediye Başkanı Ragıp Tüzün, milli eğitim bakanlığı ileri gelenleri, İngiltere büyükelçiliği ileri gelenleri ve *"sanat sever Ankaralılarından bir grup"* katılmıştır. Sergi açılışını bildiren gazete haberinde serginin büyük ilgi ile karşılandığı bilgisine de yer verilmektedir.¹⁴¹

Heyet 1949 yılında düzenlenen Türk-İngiliz Müzik Festivali dolayısı ile Ankara Halkevinde Müzik ve Bale Sergisi'ni açmıştır. 26-28 Nisan 1949 tarihlerinde düzenlenen sergi çerçevesinde her gün saat 17 ve 18'de müzik ve bale ile ilgili birer film de yine Ankara Halkevi ev sahipliğinde Ankaralılara gösterilmiştir. Sergi gördüğü yoğun ilgi üzerine 4 Mayıs'a kadar uzatılmıştır.¹⁴²

3.4. Film Gösterileri

¹²⁹ "Maarif Vekilimiz Dün Halkevinde İngiliz Mimari Sergisini Açtı", *Ulus*, 6 Haziran 1944, s.2.

¹³⁰ "İngiliz Mimarlık Sergisini Gezenler", *Ulus*, 15 Haziran 1944, s.2.

¹³¹ Ekrem Akurgal, "İngiliz Mimarlık Sergisi", *Ulus*, 19 Haziran 1944, s.2; "İngiliz Mimarlık Sergisi Bu ayın 25'inde Kapanıyor", *Ulus*, 24 Haziran 1944, s.2.

¹³² "Halkevinde Bir Sergi", *Ulus*, 19 Ocak 1944, s.2.

¹³³ "Ankara Halkevinde Açılan İngiliz Sergisi", *Son Posta*, 20 Ocak 1945, s.3.

¹³⁴ *BCA*, 490.1.0.0/1017.921.2.

¹³⁵ "Büyük Britanya'da Sosyal Yardımlar", *Ulus*, 19 Aralık 1945, s.1.

¹³⁶ "İngiliz Sosyal Yardım İşleri Faaliyet Sergisi", *Ulus*, 17 Aralık 1945, s.2.

¹³⁷ "Büyük Britanya Şehircilik Sergisi", *Ulus*, 24 Ocak 1947, s.4.

¹³⁸ Koç-Önal, "1940'lı Yıllarda İngiliz Kültür Heyeti'nin", s.133-134.

¹³⁹ "İngiliz Fotoğraf Sergisi", *Ulus*, 25 Kasım 1947, s.2.

¹⁴⁰ "İngiliz Dantel ve El İşleri Sergisi Bugün Açılıyor", *Ulus*, 18 Mayıs 1948, s.4.

¹⁴¹ "İngiliz Dantel ve El İşleri Sergisi Açıldı", *Ulus*, 19 Mayıs 1948, s.3.

¹⁴² "Müzik ve Bale Sergisinde", *Ulus*, 30 Nisan 1949, s.2.

İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevinde düzenlediği etkinliklerden biri de film gösterileridir. Heyet film gösterilerini kimi zaman konferans, sergi gibi başka bir etkinliğini desteklemek amacıyla, kimi zaman da başlı başına bir etkinlik olarak yapmıştır. Heyetin diğer etkinliklerinde olduğu gibi film gösterileri için de CHP Genel Sekreterliğinden izin alınması suretiyle gerçekleştirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında tarafsızlığını korumaya çalışan Türkiye gerek müttefik gerekse miğfer devletlerin ülke içerisindeki propaganda faaliyetlerini kontrol altına almaya çalışmıştır. Bu doğrultuda yabancı devletlere ait filmler önemli bir sansür sürecine tabi tutulmuştur.¹⁴³ Türk hükümetinin bu tutumu İngilizlerin Türk kamuoyunu etkileme konusunda film gibi etkili bir araçtan faydalanamamasında etkili olmuştur. İngilizlerin savaşın sona ermesi ile birlikte film gösterilerinden etkin bir şekilde faydalanmaya başladıkları söylenebilir. İngiliz Kültür Heyeti, İngiltere'yi tanıtan filmlerle Türk kamuoyunu etkilemeyi hedeflerken Ankara Halkevi yönetimi de halkevinde gösterilen filmlerde çeşitlilik elde etmiştir.

İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevindeki ilk film gösterisi Pygmalion adlı romantik komedi filmidir. Film Ekim 1942'de İngilizce kursuna katılan Halkevi üyelerine izlettirilmiştir.¹⁴⁴ Zaman zaman konferansları desteklemek için de İngilizler film etkinliğini kullanmışlardır. Örneğin İngiliz sporu üzerine verilen konferans sonrası konu ile ilgili film gösterilmiştir. 1944 yılında İngiliz Kültür Heyeti-CHP Genel Sekreterliği-Ankara Halkevi arasında yapılan yazışmalarda heyetin 1945 yılında "*sabit sinema gösterileri*" yapacağı bildirilmektedir. Bu çerçevede *İskoçya*, *Ziraat*, *İngiliz Evi*, *İngiliz Lisansiyeleri*, *Gemi İnşaattı*, *Büküm* filmlerinin gösterimi için mücadele alınmıştır.¹⁴⁵ Bu filmler aynı zamanda Heyet tarafından 1945 yılında Ankara Halkevinde gerçekleştirilen konferanslar ile de ilgilidir.

Heyet, 8 Ocak 1947 tarihinden itibaren Ankara Halkevinde düzenli film gösterileri gerçekleştirilmiştir. Yine İngiliz Kültür Heyetinin talebi ve CHP Genel Sekreterliği'nin müsadesi ile Ankara Halkevinde 15 günde bir film gösterisi başlamıştır. Söz konusu süreçte heyet tarafından gösterilecek filmlerin listesi CHP Genel Sekreterliğine sunulmuş verilen onayın ardından film gösterimleri gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁶ 8 Ocak'ta gerçekleştirilen ilk film gösterisinde Londra Türk Halkevi, 1942'de Londra, Ritmik Danslar, Radyo ile ders ve Yaşamayı Öğrenmek filmleri gösterilmiştir.¹⁴⁷ İlk izlettirilen filmin Londra Halkevi olması dikkat çekicidir.

24 Ocak 1947 tarihinde açılışı yapılan Britanya Şehircilik Sergisi çerçevesinde de filmler gösterilmiştir. Sergi programı çerçevesinde *Yeni Maden*, *İngiltere'de İç İşleri*, *İngiltere Mimarları*, *Vakarlı Şehir*, *Ümitler Diyarı* filmleri izlenmiştir.¹⁴⁸ 19 Şubat'taki gösterimde Maden İşçilerinin Tedavisi, Çelik Dişler(renkli), İngiliz Şehirlerinin İnkişafı ve Ziraat Makinaları filmlerine yer verilmiştir.¹⁴⁹

Bir sonraki film gösterisi 5 Mart 1947 tarihinde yapılmıştır. Yine İngiliz Kültür Heyeti ve Halkevi işbirliği ile gerçekleştirilen bu etkinlikte *Londra'da Hayat Sigortası*, *Anavatana Doğru*, *Morsey Vadisi*, *Türkiye İş Heyeti Londra'da* ve *Dokumacılık*; 6 Martta ise *Arjantin* ve *Akordion* filmleri gösterilmiştir.¹⁵⁰ 18 Martta da *Telefon Nasıl Basılır*, *Ada Halkı*, *Kent Eyaletinde Meyve Bahçeleri*, *Gün Doğarken*, *Yeni Maden* ve *Çelikten Dişler* filmleri izlettirilmiştir.¹⁵¹

Ankara Halkevinde İngiliz Kültür Heyeti'nin film desteği ile, kültür filmi etkinlikleri sonraki yıl da devam etmiştir. 16 Mart 1948 tarihinde *Radyo ile Ders* (Türkçe), *Ankara Halkevinde İngiliz Şehircilik Sergisi*, *Panayır Kasabası* (Türkçe), *Kürek Çekme* (Türkçe yazılı), *İngiltere Bahçeleri* (Renkli) gösterilen kültür filmleridir.¹⁵² 16 Nisanda *Musiki Aletleri* (müzikli), *Suyun Devir Daimi* (Türkçe yazılı), *Ana Yurt* (renkli) Türkçe, *Oyun Zamanı* (Türkçe yazılı), *Su işleri* (Türkçe), *Dünya Bahçeleri* (renkli, Türkçe) filmleri izleyicilere sunulmuştur.¹⁵³ Mayıs

¹⁴³ Bkz. Seydi, 1939-1945 Zor Yıllar, s.184-187.

¹⁴⁴ "Ankara Halkevi İngilizce Kursları", *Ulus*, 16 İlkteşrin 1942, s.4.

¹⁴⁵ *BCA*, 490.1.0.0/1017.920.1.

¹⁴⁶ *BCA*, 490.1.0.0/ 735.8.1.

¹⁴⁷ "Halkevinde Sinema", *Ulus*, 7 Ocak 1947, s.2; *BCA*, 490.1.0.0/ 735.8.1.

¹⁴⁸ *BCA*, 490.1.0.0/ 735.8.1; "Büyük Britanya Şehircilik Sergisi", *Ulus*, 24 Ocak 1947, s.4.

¹⁴⁹ "Kültür Filmleri", *Ulus*, 19 Şubat 1947, s.4.

¹⁵⁰ "Bu Hafta Gösterilecek Kültür Filmleri", *Ulus*, 4 Mart 1947, s.2.

¹⁵¹ "Kültür Filmleri", *Ulus*, 18 Mart 1947, s.2.

¹⁵² "Kültür Filmleri", *Ulus*, 15 Mart 1948, s.2.

¹⁵³ "Kültür Filmleri", *Ulus*, 15 Nisan 1948, s.2.

ayında *Şehre Doğru* (Türkçe yazılı), *Londra Terminüsü* (Türkçe), *Bugünden Yarına* (Türkçe), *Tipik Bir Afrika Nehri* (müzikli) filmleri Ankara Halkevi salonunda gösterilmiştir.¹⁵⁴

İngiliz Kültür Heyeti tarafından 1949 yılı için hazırlanan çalışma planında kasım ayında başlamak üzere çarşamba günleri Ankara Halkevinde Büyük Britanya hayatına dair film gösterilerinin yapılacağı belirtilmiştir.¹⁵⁵ Ancak söz konusu etkinliklerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği konusunda herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

İngiliz Kültür Heyeti, İngilizce kursu, konferanslar, sergiler ve film gösterilerinin yanı sıra kitaplar aracılığı ile de İngiliz kültürünü tanıtmaya çalışmıştır. Heyet, Ankara Halkevinde tarih ve edebiyat alanları başta olmak üzere 104 İngilizce kitaptan oluşan bir kütüphane oluşturmuştur.¹⁵⁶ Bunun yanı sıra, tıp, ekonomi, ziraat ve edebiyat gibi alanlardan oluşan 44 kitaplık bir set de armağan edilmiştir.¹⁵⁷

Sonuç

II. Dünya Savaşı ile birlikte kültürel propaganda savaşan tarafların güçlerini takviye etme konusunda kullandıkları bir araç olmuştur. İngiliz Kültür Heyeti de savaş yıllarında İngiliz kültürünü tanıtmaya ve yayma konusunda yoğun bir faaliyet içerisinde olmuş, İngiliz Hükümetinin kültürel propaganda çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur. Bilhassa Türkiye gibi stratejik öneme sahip ülkelerle iyi ilişkilerin sürdürülmesinde İngiliz Kültür Heyeti gibi siyasi olmayan bir kuruluşun çalışmaları öne çıkmıştır. Türkiye açısından ise tarafsızlığını korumak bununla birlikte de İngiltere ile yakın ilişkiler sürdürmek adına İngiliz Kültür Heyeti elverişli bir kanal oluşturmuştur.

Ankara Halkevi başkentin en gözde kültür mekânı olarak İngiliz Kültür Heyeti'nin faaliyetlerine kapılarını açmıştır. Başta İngilizce kursu olmak üzere konferans, sergi gibi faaliyetler aracılığı ile Türkiye'deki okur-yazar kesim üzerinden Türk kamuoyunu etkilemeyi hedeflemiştir. Ankara Halkevi gerek başkent Ankara'daki aydınların ve üniversite gençliğinin gerekse devlet bürokrasisinin buluşma noktası olması dolayısı ile İngiliz Kültür Heyeti için elverişli bir mekân olmuştur. Halkevinin kurs, sergi, konferans gibi faaliyetlere uygun binası düşünüldüğünde bu durum daha öne çıkmaktadır. Ankara Halkevinin diğer halkevlerine öncülük eden bir kurum olması nedeni ile, faaliyetlerini Türkiye'de daha geniş kesimlere ulaştırmayı hedefleyen İngilizler için Ankara Halkevi başlangıç noktası teşkil etmiştir. İngiliz Kültür Heyeti, burada tatbik ettiği pek çok faaliyeti zamanla diğer halkevlerine de taşımıştır.

Ankara Halkevi açısından ise İngilizlerin sunduğu ücretsiz İngilizce kursu ile düzenli ders verecek öğretmen bulma sorununa çözüm bulunmuştur. Diğer taraftan II. Dünya Savaşı yıllarının olumsuz koşulları nedeniyle faaliyetlerinde durgunluk yaşayan Halkevi yönetimi açısından heyetin faaliyetleri memnuniyetle karşılanmıştır.

İngiliz Kültür Heyetinin etkinlikleri savaş yıllarında yoğunluk göstermiş, savaşın sona ermesi ile birlikte heyetin Ankara Halkevindeki faaliyetleri azalmaya başlamıştır. Söz konusu değişimde bilhassa Avrupa'da şubeler açan heyetin eleman ihtiyacı kadar CHP ile organik bağları olan halkevlerinin tartışması konusu olması ve daha sonraki süreçte iktidarın Demokrat Partiye geçmesi etkili olmuştur. Ayrıca Heyetin, Ankara'da Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Milli Kütüphane gibi tarafsız kuruluşlarda da faaliyetlerini sürdürmeye başlamasının da bunda etkili olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevinde yürüttüğü faaliyetler 1950 yılında sona ermekle birlikte heyet buradaki çalışmaları ile başta Ankaralılar olmak üzere Türk halkı nezdinde İngiliz kültürüne dolayısı ile İngiltereye karşı bir sempatinin oluşmasını, İngiliz dilinin görece yaygınlık kazanmasına katkı sunmuştur.

¹⁵⁴ "Kültür Filmleri", *Ulus*, 12 Mayıs 1948, s.3.

¹⁵⁵ *BCA*, 490.1.0.0/1018.922.1.

¹⁵⁶ *BCA*, 490.1.0.0/1018.922.1.

¹⁵⁷ İngilizler bahsi geçen setin aynısından 28 Halkevine daha hediye etmiştir. "İngiliz Kültür Heyeti tarafından Halkevine Hediye Edilen Kitaplar", *Ulus*, 3 Haziran 1944, s.2.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmi Yayınlar

Ankara Halkevi İçtimai Yardım Şubesinin 1934 Çalışma Raporu, Ankara: 1935.

Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 300.000 Yurttaş Çatısı Altında Topladı, Ankara: 1936.

Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 384.793 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı, Ankara: 1937;

Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 475.651 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı, Ankara: 1938.

Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 408.673 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı, Ankara: 1939.

Ankara Halkevine 1940 Yılı İçinde 635.501 Yurddaş Gelmiştir, Ankara: Ulus Basımevi 1941.

C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1932, s.5.

Telif Eserler

Akarcalı, Sezer, *İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2003, s.217-219.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, *Halkın Evi*, Ankara: Ulus Basımevi, 1950.

Bozdağ, Oğuzhan, *Türk Ocakları İdeolojisi ve Mimarisi (1913-1931)*, Ankara: Türk Ocakları Yayını, 2014.

Byrne, Alice, "The British Council and the British World, 1939-1954", *Graat On-Line Issue*.

Corse, Edward, "To accustom Turkish minds to a state of belligerency': The Delicate Balance of British Propaganda in Turkey during the Second World War", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Volume 23, September 2021.

Çeçen, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 2000.

Donaldson, Frances, *The British Council, The First Fifty Years*, London: Jonathan Cape Ltd, 1984.

Fisher, Ali A *Story of Engagement: the British Council 1934-2009*, Londra: British Council, 2009.

Grant, Michael - Marsden, Edmund, *The British Council in Turkey 1940-1990*, Ankara: British Council and Cultural Affairs, 1990.

Göndürü, Döndü Sena, *Ankara Halkevi ve Ülkü Dergisi*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2024.

Gürün, Kamuran, "Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'na Sokma Çabaları", *Belleten*, Cilt:52, Sayı:204.

Kemal Karpat, "The People's Houses in Turkey: Establishment and Growth", *Middle East Journal*, Vol. 17, No:1/2(Winter-Spring, 1963).

Koç, Esra Özkan - Önal, Raziye Çiğdem, "1940'lı Yıllarda İngiliz Kültür Heyeti'nin Ankara'da Açtığı Kültürel Propaganda Sergileri", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(1), Haziran 2021.

Kunter, Halim Baki, *Kuruluşlarının 32. Yıldönümünde Halkevleri*, İstanbul: Halkevleri Genel Merkezi Yayınları, 1964.

Malkoç, Eminalp, "1940'lı Yıllarda British Council/İngiliz Kültür Heyeti'nin Halkevleri Üzerinden Türkiye Etkinlikleri", *Türk İnkılap Tarihi Yıllığı*, Sayı:91, 2019, s.1-21.

Özer, İsmail, "İngiliz Kültür Heyeti(British Council) ile Halkevleri Arasındaki Kültürel Münasebetler (1939-1950)", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:14, Sayı:2, Ağustos 2010.

Özer, İsmail *Türk Modernleşmesinde Halkevleri ve Diyarbakır Halkevi Örneği*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2021.

Seydi, Süleyman, *1939-1945 Zor Yıllar! İkinci Dünya Savaşında Türkiye’de İngiliz-Alman Propaganda ve İstihbarat Savaşı*, Ankara: Asil Yayınları, 2006.

Şimşek, Sefa, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002.

Taylor, Philip, “Cultural Diplomacy and the British Council”, *British Journal of International Studies*, Cilt:4, Sayı:3(Ekim 1978).

Tekeli, İlhan - İlkin, Selim, *Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si*, Cilt:1, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

The British Council 1934-1955, London: 1955

White, A.J.S., *The British Council, The First Fifty Years 1934-1959*, London: 1965.

Toksoy, Nurcan, *Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, Ankara: Orion Yayınları, 2007.

Yaşar, Hakan, “Yurt Dışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt:12, Sayı:45, Bahar 2010.

Yüksel, Erol - Satı, Sevgi, “İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Gazetecilerin Londra ve Berlin Gezileri ve İzlenimleri (1939-1942)”, *History Studies*, 12/6, Aralık 2020, s.3404.

Sürelî Yayınlar

Hakimiyet-i Milliye

Vakit,

Ulus,

Ülkü Milli Kültür Dergisi